

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

**Existenciálně analytický výklad Bible
v praktickém užití hagioterapie**

Martina Husáková

vedoucí práce: MUDr. Prokop Remeš

Praha 2011

Prague college of psychosocial studies

**Existential analytic interpretation of the Bible in a
practical use of hagioterapie**

Martina Husáková

The Diploma Thesis Work Supervisor:

MUDr. Prokop Remeš

Praha 2011

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením MUDr. Prokopa Remeše samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

Dále prohlašuji, že odevzdaná písemná verze bakalářské práce a verze elektronická jsou totožné.

.....

Martina Husáková

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce MUDr. Prokopovi Remešovi za cenné rady, náměty a vedení při vypracovávání bakalářské práce.

Martina Husáková

Anotace

Téma bakalářské práce zní „Existenciálně analytický výklad Bible v praktickém užití hagioterapie“. Hlavním cílem byla snaha ukázat, jak se na hagioterapeutických sezeních objevuje struktura osobní existenciální analýzy popsané Alfredem Länglem. Bakalářská práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a praktickou. Teoretická část je věnována objasnění základních pojmů, seznámení s teorií existenciální analýzy, s příběhy, které jsou užívány v psychoterapii, se samotnou Biblí, jejím výkladem a souvislostí Bible s psychoterapií. Praktická část obsahuje průběh a výsledky analýzy založenou na hagioterapeutických sezeních, ze které bylo zjišťováno, zda se na hagioterapeutických skupinách objevuje pevně daná struktura osobní existenciální analýzy.

Klíčová slova: hagioterapie, postoj, hodnoty, existence, projekce, exegeze

Abstrakt

Topic of bachelor's work is existential analytic interpretation of the Bible in practical use of hagiotherapy. The main object was to show how the structure of personal existential analysis described by Alfried Längle appears during the hagiotherapeutic sessions. Bachelor's work is divided into two parts, theoretical and practical. The theoretical part is dedicated to clarify basic terms, inform about the theory of existential analysis, with stories that are used in psychotherapy and also with the Bible itself and its interpretation in context of psychotherapy. The practical part includes the course and results of the analysis of hagiotherapeutic sessions, from which it was examined if there is a firmly personal structure of existential analysis in the groups of hagiotherapeutic sessions.

Key words: hagiotherapy, attitude, values, presence, projection, exegesis

OBSAH

úvod.....	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	11
2 EXISTENCIÁLNÍ ANALÝZA	13
2. 1 Existenciální psychoterapie.....	13
2. 2 Logoterapie	14
2. 3 Existenciální analýza.....	17
2. 4 Osobní existenciální analýza.....	20
2. 4. 1 Metoda uchopení smyslu.....	21
2. 4. 2 Popis jednotlivých kroků PEA	22
3 PŘÍBĚHY V PSYCHOTERAPII.....	27
3. 1 Individuální příběhy	29
3. 1. 1 Narativní psychoterapie	29
3. 2 Vnější příběhy	30
3. 2. 1 Biblioterapie	33
3. 2. 1. 1 Pohádky.....	35
3. 2. 1. 2 Mýty	36
3. 2. 1. 3 Užití Bible v psychoterapii.....	37
4 BIBLE	42
4. 1 Výklad Bible	43
4. 1. 1 Výklad Bible zaměřený na čtenáře.....	45
4. 1. 1. 1 Hlubinný výklad Bible	46
4. 1. 2 Výklad Bible zaměřený na věc.....	47
4. 1. 2. 1 Existenciální výklad	48
4. 2 Hagioterapie	49
PRAKTICKÁ ČÁST.....	55
5 Výzkumné šetření	55
5.1 Výzkumné otázky a cíle	55
5.2 Typ výzkumu	56

5.3 Metoda sběru dat.....	56
5.4 Metoda zpracování a analýza dat.....	57
5.5 Výzkumný soubor.....	58
5.6 Výsledky analýzy záznamu ze skupin.....	58
5.6.1 Metodický postup PEA.....	58
5.6.2 Uvedení do příběhu.....	61
5.6.3 Nejsilnější emoce.....	63
5.6.4 Správné - nesprávné.....	65
5.6.5 Perly.....	67
ZÁVĚR.....	70
SEZNAM LITERATURY.....	71
INTERNETOVÉ ZDROJE.....	75
JINÉ ZDROJE.....	77
BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE.....	78

ÚVOD

Téma mé bakalářské práce jsem si vybrala na základě účasti na víkendovém semináři, který byl veden MUDr. Remešem. Již název napovídal, že půjde o seminář, který je nějakým způsobem spojen s Biblií. Při absolvování cvičné hagioterapeutické skupiny, jsem byla velmi překvapena, jak lze Biblii využít pro psychoterapeutické účely a hlavně, jak snadno se v biblickém příběhu člověk sám najde a najednou „prozře“. Na tento popud jsem se o tematiku hagioterapie začala zajímat. Zaujala mě výrazná struktura, kterou je každé hagioterapeutické sezení řízeno.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V první kapitole teoretické části se snažím vysvětlit pojmy, které souvisejí s názvem práce. Celá struktura se odvíjí od teoretického základu hagioterapie, který je zde vysvětlen. Hagioterapie stojí na dvou základních pilířích, z nich jeden se opírá o tradici existenciální psychoterapie, konkrétně o existenciální analýzy Alfrieda Längla, a druhý pilíř se opírá o tradici hlubinné psychoterapie, konkrétně o psychoanalýzu Sigmunda Freuda a hlubinnou psychologii Carla Gustava Junga. Teorie existenciální analýzy je obsahem druhé kapitoly a hraje zde hlavní roli jak v části teoretická, tak se od ní odvíjí i část výzkumná. V této kapitole jsou popisovány souvislosti se vznikem existenciální analýzy a její další vývoj.

S hagioterapií souvisí i vyprávění příběhů, protože obsahem hagioterapeutických sezení je čtení a přečtení biblického příběhu, který je možné aplikovat na vlastní životní zkušenost. Díky tomu je vysvětlení tematiky příběhů v psychoterapii nezbytné a je obsahem třetí kapitoly. Příběhy mají mnoho podob a jsou různě složité. Jedním ze základních druhů příběhů jsou

pohádky, které jsou k psychoterapeutickým účelům užívány již staletí. Složitější formou příběhů jsou mýty. Mýty nemají pevně danou strukturu, na rozdíl od pohádek, ve kterých můžeme předpokládat, že dobro vždy zvítězí nad zlem. Do mýtů je již zahrnuta existenciální rovina, ve které hlavní hrdina řeší otázky týkající se viny, smrti a podobně.

Mýty se v jisté formě objevují i v samotné Bibli, která je ústřední knihou hagioterapie. Bible dovede oslovovat samotné lidi i celé národy již tisíce let a neustále je v ní možné najít nové podněty pro zamyšlení. Bible se užívá pro psychoterapii v různých formách a pro různé cílové skupiny. Čtvrtá kapitola tedy pojednává o samotné Bibli, jejích částech a výkladu.

Část praktická jak jsem již uvedla, směřuje opět na úplný začátek práce k existenciální analýze. Spojuje praxi s teorií. Výzkumným šetřením se snažím objasnit do jaké míry je teoretický základ existenciální analýzy užíván při hagioterapiích.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Hagioterapie

„Psychoterapeutická metoda založená na pracích R. L. Selmana, J. W. Fowlera a L. Kohlberga; ze sociobiologie vyvozuje potřebu náboženství jako jednu z nejmocnějších sil lidské psychiky, evolučně výhodnou pro přežití lidského druhu; využívá zkušeností křesťanské spirituality a zaměřuje se na osobní struktury hodnotové, morální a duchovní; na rozdíl od terapie pastorační není nutnou podmínkou víra v Boha, ale pouze v existenci náboženských dispozic v lidech; prostředkem jsou skupinové meditace nad biblickými texty a jejich prostřednictvím úprava a zpevnění narušených morálně hodnotových obsahů účastníků skupin – stávají se jimi drogově závislí, osoby s neurotickou symptomatologií, ztrátou smyslu života a dalšími poruchami osobnosti.“ (HARTL a HARTLOVÁ, 2010, s. 172).

Hodnoty

Jandourek definuje hodnoty jako „vědomé nebo nevědomé představy o tom, co je žádoucí.“ Uvádí několik významů: za první hodnota jako „objekt, ceněné dobro, statek“, za druhé hodnota jako „postoj k objektu (objekt je považován za dobrý, správný nebo naopak bezcenný) a za třetí popisuje Jandourek význam hodnot jako „měřítko pro rozhodování a jednání“. Zvláště tento poslední význam je klíčový, protože vytváří kritéria pro posouzení, zda člověk jedná správně či nikoli (JANDOUREK, 2001, s. 97).

Hodnotový systém

„Uspořádaný systém hodnot odrážející priority a význam těchto hodnot pro nositele, jímž může být jedinec, skupina, společenství nebo společnost,“ zároveň „určuje nejobecnější postoje, životní styl a morálku každého člověka“ (HARTL a HARTLOVÁ, 2010, s. 179).

Postoj

Hayesová vysvětluje postoj takto: „*je relativně stabilní, naučená dispozice chovat se určitým způsobem k nějakému objektu*“ (HAYESOVÁ, 1998, s. 145). Jandourek píše, že postoj je „*naučená dispozice jedince reagovat pozitivně nebo negativně na nějaký objekt (předmět, osobu, ideu) určitými pocity, představami, hodnocením a způsoby chování*“ (JANDOUREK, 2001, s. 189).

Existence

Hartl a Hartlová definují existenci jako „*bytí, přítomnost něčeho bez dalšího určení, vnější forma předmětu*“ (HARTL a HARTLOVÁ, 2010, s. 137).

Projekce

„*Přenesení vlastních přání, představ, postojů a konfliktů na druhé. Proces poznání: podle sebe usuzujeme na to, jací jsou jiní*“ (PESESCHKIAN, 2000, s. 261).

Exegeze

„*Vyprávění; výklad biblických textů, který se přísně drží textu a jednoznačnosti výkladu, na rozdíl od hermeneutiky*“ (HARTL a HARTLOVÁ, 2010, s. 137).

2 EXISTENCIÁLNÍ ANALÝZA

V samotném názvu práce je užito spojení existenciální analýza. V této kapitole se seznámíme s významem pojetí existenciální analýzy a existenciální filozofie. Nejvíce potom s teorií logoterapie a existenciální analýzy, jak je popsál Viktor Frankl, a také s teorií osobní existenciální analýzy podle Alfrieda Längleho. Právě o teorii osobní existenciální analýzy a její strukturu se opírá hagioterapie.

2. 1 Existenciální psychoterapie

Existenciální psychoterapie zdůrazňuje seberealizaci člověka a uskutečňování jeho individuálních hodnot či životního poslání. Je orientována fenomenologicky na vnitřní svět (zážitkový svět) individua. Do tohoto psychoterapeutického směru patří především evropské školy *daseinsanalýzy* a logoterapie. Společnou základnou je pro ně to, že hledají odpovědi na otázky po podstatě člověka. Zabývají se problematikou lidského bytí a jeho smyslu, odpovědností, utrpením, smrtí a duchovní stránkou člověka (KRATOCHVÍL, 2006). Tento směr psychoterapie se zabývá celkovou klientovou situací tady a teď. Nezabíhá do minulosti a nezabývá se skrytými dynamickými silami. Naopak zdůrazňuje smysl života, emocionální zážitky, rozhodování a zodpovědnost osoby za její vlastní existenci (HARTL a HARTLOVÁ, 2010, s. 603).

Yalom definuje existenciální psychoterapii takto: „*Existenciální terapie je dynamický přístup k terapii, který se zaměřuje na záležitosti hluboce zakořeněné v bytí člověka*“ (YALOM, 2006, s. 13). Dynamický přístup je to proto, že se terapie zabývá pro ni základním konfliktem, který pramení z konfrontace člověka s podmínkami existence, což jsou určité závažné záležitosti, které mají vnitřní charakteristiku a jsou neoddělitelnou podmínkou součástí bytí.

Existenciální psychoterapie obecně stojí na základech existenciální filozofie, která zkoumá témata vztahující se k existenci (například svoboda, volba, bytost, smrt, osamělost). K počátkům existenciální filozofie je řazen dánský filozof Soren Kierkegaard, který v průběhu 40. let 19. století publikoval několik důležitých existenciálních pojednání. Na jeho dílo později navázali Martin Heidegger a Karl Jaspers (YALOM, 2006). Existencialismus zdůrazňuje lidskou subjektivitu a „vrženost do světa“. Do světa jsme „vrženi“ bez vlastního rozhodnutí a zároveň bez vědomí smyslu života. Na druhou stranu existencialismus podtrhuje vědomí nevyhnutelnosti vlastní smrti (HARTL a HARTLOVÁ, 2010, s. 137).

2. 2 Logoterapie

Viktor Frankl popsal svůj přístup jako existenciální analýzu a logoterapii. „*Logoterapie je zvláštním terapeutickým přístupem, vyplývajícím z existenciální analýzy lidského bytí*“ (BALCAR, 2007). Logoterapie stojí na základech filozoficko-antropologické teorie existenciální analýzy. Frankl rozuměl existenciální analýze jako teoreticko-výzkumnému směru, jenž se soustředí na výklad, možnosti a podmínky pro naplnění existence (WAGENKNECHT, 2009).

V logoterapii znamená řecké slovo logos především smysl. Z této definice vyplývá, že logoterapie je terapie soustředící se na smysl lidské existence a zároveň i na hledání tohoto smyslu. Úsilí nalézt smysl svého vlastního života je hnací a motivační silou člověka (FRANKL, 1994a). Tento psychotherapeutický směr bývá označován jako „třetí vídeňská škola“ díky tomu, že Franklova *touha po smyslu*, stojí vedle Freudovy *touhy po slasti* a Adlerovy *touhy po moci*. Nenaplněním touhy po smyslu vzniká existenciální frustrace, která se objevuje, jakmile člověk neví, co si dál počít, nebo při pochybování o smyslu celého svého dosavadního života. Existenciální frustrace může přerůst až do neurózy, která je označována jako noogenní nebo

existenciální. Zvláštní formou této neurózy je nedělní deprese, protože o víkendu, kdy není člověk zaměstnán prací, má možnost zaobírat se sám sebou a svým životem, přemýšlet, co dělat dál, a mohou mu vklouznout na mysl myšlenky o prázdnotě a nesmyslnosti svého života (KRATOCHVÍL, 2006).

Dle Frankla je logoterapie zaměřená do budoucnosti k úkolům a významům, které má člověk v budoucnosti splnit (FRANKL, 1994a). Zaměřuje se na smysl života, se kterým je člověk konfrontován. Je tím rozbíjena sebestřednost jedince. Člověk soustředící se na splnění nějakého úkolu se nemusí přespříliš zabývat sám sebou. Logoterapie a existenciální analýza se tedy zabývají člověkem, jenž se snaží nalézt naplnění života v hodnotách, které přesahují hranice individuálního života. Díky takovému přesáhnutí sebe sama je člověk schopen oddat se práci, kterou vykonává, druhému člověku, kterého miluje, nebo ideji, kterou uznává. Kdyby člověk nebyl schopen tohoto sebezpřesáhnutí, tak by byl uzavřen pouze ve svém individuálním životě (BALCAR, 2007). Naplnění smyslu záleží na každém z nás. Nikdo kromě nás samých nemůže naplnit svůj osobní smysl. Člověk sám zaujímá postoje a zastává hodnoty. Osoba je podle Frankla ve svých rozhodnutích svobodná a nese za tato rozhodnutí odpovědnost. Dále je také sebeurčující, protože si určuje, co v příštím okamžiku učiní.

Člověk existuje ve svobodě a odpovědnosti, v zaměření na smysl a hodnoty, které zastává ve svém životě (BALCAR, 2007). Frankl popisuje člověka ve třech dimenzích: tělesné, duševní a duchovní. Tyto dimenze jsou vzájemně propojené a tvoří jednotu, celek. Zároveň Franklův žák Alfreid Längle popisuje, že všechny tyto dimenze člověka mají mezi sebou zvláštní vztah. *„Na jedné straně se člověk z těchto tří dimenzí neskládá, jednota člověka vzniká spíše tím, že duchovní v něm se vyrovnává s psychofyzickým. Na druhé straně se ve třech dimenzích lidského bytí rozvíjí vlastní dynamika, která se projevuje v podobě motivačních sil“* (LÄNGLE, 2007, s. 2). Mezi rovinou psychofyzickou a duchovní funguje princip homeostázy jako ve všech živých organismech. Jakmile jedna složka přerůstá přes

druhou, vzniká snaha tento nepoměr vyrovnat. Zároveň jedna bez druhé nemůže existovat, protože se vzájemně prolínají a ovlivňují.

K tělesné úrovni člověka náleží uchování života neboli udržení rovnováhy mezi vnějším a vnitřním prostředím. Tato rovina je soustředěna na uchování zdraví těla, které se řídí prostřednictvím potřeb, jako jsou potřeba spánku, jídla, pití a sexuality. Rovina duševní dovoluje člověku prožívat příjemné pocity a usiluje o odstranění nepříjemného. Člověk potom podle úspěchu prožívá buď slast, nebo napětí a frustraci. Frankl rozpracoval nejvíce rovinu duchovní, ve které člověk může přesáhnout tělesnou a duševní rovinu bytí. Jde zde o věci, jako je víra, spravedlnost, svoboda a odpovědnost. Právě v duchovní rovině chce žít člověk svůj život smysluplně (WAGENKNECHT, 2007). Smyslu života je možné nabýt především prostřednictvím hodnot.

Frankl rozlišuje různé hodnoty, které dělí do tří kategorií. V každé situaci můžeme nalézt nejméně jednu takovou hodnotu z těchto tří kategorií, a tím najít její smysl. První kategorii označuje Frankl jako *hodnoty tvůrčí*. Jako tvůrčí jsou označovány proto, že si je lze uvědomit díky tvůrčí činnosti (práce, domácnost, nějaký výtvar). Díky tomu, že člověk vytvoří něco hodnotného (vkládá do světa hodnoty), si uvědomuje smysl svého života. Vedle hodnot tvůrčích existují *hodnoty zážitkové*, které jsou uskutečňovány prožíváním (např. v zabrání se do krásy přírody či umění, nejsilnější je pak prožívání lásky). Člověk prostřednictvím zážitku přijímá něco hodnotného a pociťuje smysl díky prožití něčeho laskavého, hezkého a dobrého. Třetí kategorií hodnot jsou *hodnoty postojové*. Jakmile člověk není schopen být tvořivě plodný a ani být obohacován o zážitky, záleží na tom, jak se staví k omezením svého života. Možnost zastávat postojové hodnoty nastává, jakmile je člověk postaven proti osudu. Jsou to postoje jako například statečnost v utrpení či důstojnost. Jsou projevem toho, jak se člověk vyrovná s utrpením (ztráta životního partnera, smrtelná nemoc). Frankl uvádí, že lidská existence nemůže být nikdy beze smyslu. „...život člověka má svůj smysl až do „in ultimus“ – tedy dokud dýchá; dokud je při

vědomí, nese odpovědnost vůči hodnotám, i kdyby to byly pouze hodnoty postoje. Pokud má vědomí, má odpovědnost. Jeho povinnost realizovat hodnoty ho neopouští do posledního okamžiku jeho existence“(FRANKL, 2006, s. 62). Toto tvrzení ilustruje na příkladu mladíka s nevléčitelnou nemocí, který se postupně zabývá uskutečňováním jednotlivých hodnot. Díky nemoci není mladík schopen již uskutečňovat tvůrčí hodnoty prostřednictvím práce, zaměří se tedy na hodnoty zážitkové, které uskutečňuje prostřednictvím četby a poslechu hudby. Jakmile již není schopen uzvednout knihu a sluchátka obrací se na hodnoty postojové a stává se ostatním pacientům rádcem a vzorem (FRANKL, 2006).

Vysvětlení hodnotového systému, jak jej chápe logoterapie, je pro zbytek práce klíčové, jelikož po celou dobu se zde budeme setkávat s hodnotami, postoji a jejich změnou. Budeme se zde zabývat právě tím, že v každé stávající situaci lze spatřit výzvu, kterou je třeba uchopit, aby ji byl člověk schopen unést.

2. 3 Existenciální analýza

Existenciální analýza je založena na teorii a antropologii V. Frankla a je samostatným psychotherapeutickým směrem. Existenciálně analytická antropologie je postavena na existenciální filozofii, v některých významech se opírá o M. Heideggera. Avšak nejvíce teorie existenciální analýzy čerpá z filozofické antropologie Maxe Schlera (LÄNGLE, 2000).

Pro upřesnění celého názvu existenciální analýzy je potřeba vysvětlit samotný pojem „existence“. Frankl chápal existenci jako schopnost člověka vyjít ze sebe sama ven do vnějšího světa. Současná existenciální analýza přebírá toto chápání existence. Drží se i definice existencialismu, která popisuje existenci jako výkon, protože se člověk setkává se stálými požadavky a volí tu nejlepší možnost v dané situaci, kterou později sám realizuje. Existenciální

analýza tak chápe existenci jako specifický způsob bytí člověka, které má základ na tom, že se člověk nachází v situacích, které jej oslovují (WAGENKNECHT, 2009).

Existenciální analýza se zabývá poznáváním člověka a jeho ryze individuálním pohledem na hodnocení vlastního života. Na rozdíl od toho logoterapie směřuje od objektivních hodnot duchovního světa odpovědnosti a svobody k člověku (BALCAR, 2007). Frankl ve své knize *Teorie a terapie neuróz* (1999), která představuje úvod do logoterapie a existenciální analýzy, popisuje existenciální analýzu jako směr, který není již čistě lékařský, nýbrž ho může užít jak filozof, teolog, pedagog, tak i psycholog při své práci, protože poskytují svou péči člověku, který pochybuje o smyslu života. Frankl zde uvádí, že v určitých případech, kdy frustrace vůle ke smyslu nevyvolává sama o sobě nemoc, ale stává se i tak životu nebezpečná (např. v podobě sebevraždy, která není neurotická), může být existenciální analýza výkonem, který zachrání lidský život. Očividně je tento postup viditelný ve vážných případech, v mezních situacích jako ve válečném zajetí či v uvěznění v koncentračním táboře. V těchto situacích je potřeba apelovat na vůli k životu a přežití této situace. Podle Franklových zkušeností nashromážděných v zajateckých táborech je toto možné pouze tehdy, když lze tento apel na vůli k životu adresovat vůli ke smyslu. Jakmile má lidský život další smysl, je lehčí držet se ho. Frankl proto cituje často ve svých publikacích výrok Friedricha Nietzscheho: „*Jen ten, kdo má „proč“ žít, unese pak téměř jakékoli „jak“*“ (FRANKL, 1999, s. 136).

Existenciální analýza se tedy zabývá hledáním určitého smyslu, který se vztahuje na jedinečnost každé osoby a na nemožnost opakování každé situace. Je hledán takový smysl, který může naplnit pouze daný jedinec. Existenciální analýza se zaměřuje na celého člověka a dá se označit jako „výklad existence“ (FRANKL, 1999). Základem existenciální analýzy je tedy výklad lidské existence jako pokus o odpověď na otázku po smyslu lidského života.

Z logoterapie se později vyvinuly dva odlišné přístupy. Hlavními představiteli jsou Elisabeth Lukasová a Alfred Längle. Elisabeth Lukasová popisuje svůj přístup jako doplnění psychoterapie. Svou teorii rozšiřuje i mezi laickou veřejnost, které se snaží ukázat, jak si člověk může sám pomoci při duchovní nouzi. Svou práci označovala jako „logoterapii“ nebo také jako „originální logoterapii podle V. E. Frankla“.

Alfred Längle označuje svůj přístup jako „existenciální analýzu“. Längle nadále vychází z tradice V. E. Frankla a dále ji rozpracovává a obohacuje o životopisnou oblast, emoční oblast a vnímání sebe sama. Rozpracovává i teorii motivace, kterou převádí do praxe. Jeho existenciální analýza směřuje k duchovně a emocionálně volnému prožívání a k autentickému zaujetí postojů. Analyzuje podmínky existence, které mohou buď bránit, nebo naopak vést člověka k utváření svobodného a odpovědného života. Na rozdíl od Franklovy logoterapie, která je zaměřena na budoucnost, Längleho pojetí existenciální analýzy pracuje v psychoterapii s metodou zpracování životopisných souvislostí, která obsáhla celé rozpětí lidského života i s minulostí (RABAN, 2008).

Existenciální analýza je uskutečněna na dvou rovinách – na úrovni teoretické, což je obecná existenciální analýza, a na osobní úrovni, což je osobní existenciální analýza. Obecná existenciální analýza se snaží ozřejmit předpoklady a podmínky smysluplné existence. Zaobírá se tématikou existence, smyslu, hodnot, svobody, odpovědnosti, svědomí a dalších. Na rozdíl od toho je osobní existenciální analýza praktickým užitím existenciální analýzy obecné a otázky, které se týkají obecné existenciální analýzy (např. Co je dobrý a naplněný život? Co je k němu potřeba?), aplikuje na osobní existenci člověka. Psychoterapeutická metoda osobní existenciální analýzy zkoumá podmínky existence a obsah smyslu u konkrétního jedince.

2. 4 Osobní existenciální analýza

Metoda osobní existenciální analýzy (PEA), kterou se začal zabývat Längle koncem osmdesátých let, je snahou o převedení Franklova pojetí obecné existenciální analýzy jako teorie do psychoterapeutické praxe.

PEA není analýzou existence, ale je analýzou k existenci, přesněji řečeno je analýzou toho, co existenci brání. Tato metoda se soustředí na to, co je osobní v existenci, a díky jednotlivým krokům, které obsahuje, hledá odpovědi na požadavky situace. Je zde zdůrazněno subjektivní prožívání situace a osobní postoj k tomuto prožívání (WAGENKNECHT, 2009).

Při představení osobní existenciální analýzy (PEA) začneme v první řadě u názvu této metody. Hned prvním slovem je zde slovo „osobní“, které se vztahuje k určité osobě. Proto je důležité nejprve popsat tento pojem tak, jak jej chápe sám Längle.

PEA nezačíná v oblasti „světa smyslu a hodnot“, jak je tomu u logoterapie, nýbrž začíná u prožívání člověka. Snaží se proniknout k osobě a dodat jí sílu v jejích základních funkcích, proto aby ji pomohla přiblížit k vlastní autentické existenci. *„PEA spočívá na takovém pojmu osoby, který znamená neobjektivizovatelnou lidskou schopnost jednat sám vůči sobě a vůči druhým“* (LÄNGLE, 2000, s. 8). V rámci PEA tedy terapeut věnuje pozornost tomu, jak člověk zachází a vychází se vším, co je mu v životě dáno.

Každá osoba, která vstupuje do určité situace, přichází díky vlastním silám, a tím do této situace přináší něco navíc, něco ze sebe. Längle popsal a především rozšířil dialogické pojetí osoby. Dialogické pojetí je to díky tomu, že se osoba vždy ocitá v dialogu buď sama se sebou, nebo s vnějším světem. Längle definuje osobu jako to, co o mně hovoří. Osoba je potom otevřená ke světu a také vůči sobě samé, svému vlastnímu subjektivnímu prožívání. Tento koncept PEA, se kterým sám Frankl již nesouhlasil, protože se tato metoda obrací

k subjektivním požadavkům osoby, přispěl k tomu, že byla současná existenciální analýza uznána jako samostatná psychoterapeutická metoda.

Takto definovaná osoba má tři zvláštní vlastnosti, které se uplatňují v procesu výměny informací (dialogu): 1. osoba je oslovitelná, 2. osoba je rozumějící, 3. osoba je odpovídající. Osoba, která je oslovena – příjemce, by měla rozumět významu oslovení a dále v rámci dialogu by měla být schopna odpovědět. Oslovení, které přichází z vnějšího nebo vnitřního světa, doprovází primární pocity (vzniká bezprostřední dojem, jak na mě oslovení působí). Dále nastává zaujetí vnitřního postoje, který vzniká dialogem mezi vnitřními (např. minulá zkušenost) a vnějšími požadavky (např. hodnoty) osoby. Díky zaujetí postoje je osoba schopna učinit rozhodnutí a odpovědět na otázku v dané situaci (WAGENKNECHT, 2007).

2. 4. 1 Metoda uchopení smyslu

Metoda uchopení smyslu je poradenská metoda, která je úzce spjata s Längleho terapeutickou metodou osobní existenciální analýzy. Jednotlivé kroky obou metod si odpovídají. Metodu uchopení smyslu, která pomáhá vést lidi k prožívání smyslu, zpracoval také sám Längle. Je to předstupeň osobní existenciální analýzy.

1. krok = vnímání

Při nalézání smyslu je prvním krokem vnímání informací v určité situaci, ve které se člověk nachází. Nejprve člověk vnímá fakta v dané situaci – to, co je dané. Dále člověk vnímá možnosti, které se mu objevují, pro vyřešení nastalé situace (co je možné, co by se mělo učinit).

2. krok = hodnocení

Hodnocením je v tomto kroku myšleno přemýšlení o hodnotě, jakou má daná situace, předmět či osoba pro život a životní cíl jednice. Proto, aby se ukázalo, jestli vnímaná možnost může být možností pro naplnění smyslu, je potřeba rozeznat její hodnotu.

3. krok = rozhodování

Jakmile člověk projde 1. a 2. krokem, objeví se mu citově nejatraktivnější možnost v dané situaci. Dalším krokem se potom stává rozhodnutí. Uvědomí si, že zvolená možnost je v dané situaci správná, a díky tomu může začít jednat. Hlavně v situacích, kdy je vybrán čin (jako nejlepší možnost), který může přinést vážné následky, je vědomé rozhodnutí velmi důležité.

4. krok = provedení

Závěrečný krok uskutečnění může být plynulým přechodem od rozhodnutí. Na druhou stranu v obtížných situacích může být nejtěžším krokem vůbec. Pokud provedení není v danou chvíli možné, potom tento poslední krok slouží k nalezení prostředků a způsobů pro uskutečnění. K těmto prostředkům patří přehrávání situace a příprava plánu jednání, kde se upřesní další kroky, které je nutné uskutečnit pro provedení činu (BALCAR, 2001).

2. 4. 2 Popis jednotlivých kroků PEA

Proces osobní existenciální analýzy probíhá čtyřmi na sebe navazujícími kroky, které doprovázejí klienta k možnosti realizace nejlepší možnosti v dané situaci.

PEA 0: popisná fáze (Popis)

Popisná fáze má za úkol uchopit fakta týkající se toho, co se děje. Má za úkol definovat problém. Probíhá pomocí deskripce neboli věcným popisem faktů, která se zabývá situací, událostí a okolnostmi.

PEA 1: bezprostřední dojem (Prožitek)

Fáze je zaměřena na bezprostřední subjektivní prožitek člověka. Ten je situací buď osloven, nebo nikoli. Člověk není schopen ovládat to, co ho osloví a co ho neosloví, protože osoba sama sebe nevlastní. Prvním krokem je zjištění a rozpoznání „jevového obsahu“ (PEA 1-ph) prožitku, protože to je právě to, co se člověka dotýká a v čem může poznávat sám sebe.

Na zkušenosti osoby, její stav, náladu a zaměření působí prvotní emoce, která v ní probouzí impuls k jednání (PEA 1-I). Tento impuls je startovní čarou dialogu.

PEA 2: zaujetí vnitřního postoje (Postoj)

Tím, že osoba zaujme postoj, vchází svou autenticitou do dění, a tím utváří sama sebe. To, co člověk nově prožil, vkládá do vztahu s tím, co v něm již existuje, s životními vazbami, které má již zažité. Aktuální zážitek spojujeme s něčím známým, co jsme již prožili, a díky tomu jsme schopni lépe chápat nastalou situaci. Člověk takto nový postoj zakořeňuje sám v sobě, do své povahy a do svého vývoje.

Procesu zaujetí postoje předchází proces porozumění (PEA 2-V). Především porozumění sobě (PEA 2-V1), protože nový prožitek pronikl do života osoby jako skutečnost, která je splněna například prožitou zkušeností, nebo jako možnost (např. myšlenka na to, co bych mohl). Později v průběhu porozumění se člověk opět vrací k vnějšímu světu. Začíná si všímat souvislostí (porozumění situace, druhému člověku) a odklání se od pouze subjektivního pohledu na prožitek. Proto, aby člověk lépe pochopil, co pro něj prožitek znamená, je třeba porozumět tomu, oč v dané situaci jde a proč druhý

člověk jednal tak, jak jednal. Je nutné pochopit souvislosti. A opět díky tomu, že je prožitek, kterému má člověk porozumět, vztažen ke skutečnosti, je lépe viditelný jeho význam.

Na základě vlastního porozumění člověk dosahuje vlastního autentického ohodnocení, které je zprostředkováno svědomím (PEA 2-IE). Díky tomu člověk dochází k obecným pohledům, které danou situaci přesahují (PEA 2-S1). Jsou to obecné pohledy, které jsou v člověku zakořeněné, například „kdo se takto chová, není žádný rodič“.

Odlišný druh postoje člověk zaujímá postavením se k vlastnímu svědomí (PEA 2-S2). Do každého názoru či dojmu, který si člověk utváří, se promítají očekávání a obavy, které osobní postoje ovlivňují. Tyto postoje jsou klíčové pro život jedince, protože jej prakticky řídí.

Další druh postoje je zaměřen na jednání a účastní se rozhodování. Jde o rozhodnutí mezi možnostmi, které jsou určitou situací dané, a o rozpoznání té správné možnosti.

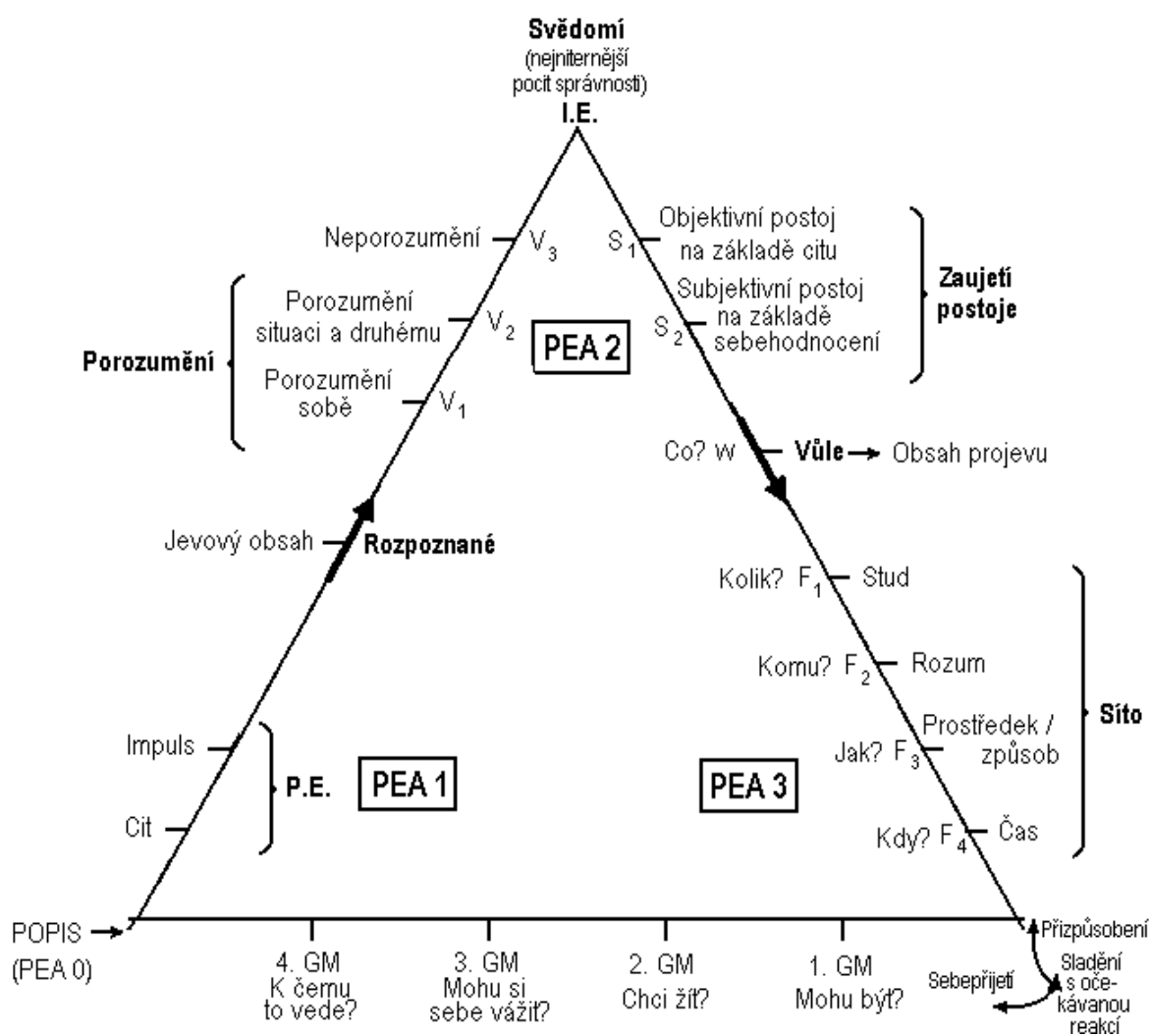
PEA 3: realizace rozhodnutí (Projev)

Jakmile se člověk projeví, znamená to, že se ukáže světu. Jedná se o vystoupení vůči vnějšímu světu. Projev je uskutečněn buď zaujetím postoje, přímým činem, nebo prostřednictvím vyjádření vlastního názoru na situaci. Projev je odpověď, kterou si člověk zvolil na základě skutečnosti. Přizpůsobuje skutečnost čtyřmi sítí („nakolik-komu-kdy-jak“) a díky studu také chrání intimní nitro člověka (LÄNGLE, 2000).

Pro lepší uchopení souvislosti mezi jednotlivými kroky PEA zde uvádím schéma osobního existenciálního trojúhelníku, který podrobně popisuje jednotlivé kroky PEA.

Obr. č. 1 „Schéma podrobných kroků v PEA“ (LÄNGLE, 2000, s. 10)

Zakladatelem logoterapie a existenciální analýzy byl Viktor Frankl, který svou teorii založil na hledání smyslu života. V každé situaci, ve které se nacházíme, lze najít smysl a uplatnit ho prostřednictvím hodnot. Závisí pouze na člověku samém, jak se k životním výzvám postaví, sám za to nese odpovědnost.

Na Franklovu tradici navazuje Elizabeth Lukasová a Alfred Längle. Längle v základu vychází z Franklovy teorie, kterou dále rozvíjí a rozšiřuje. Jedním z velkých počinů je utřídění osobní existenciální analýzy jako terapeutické metody. Längle jasně strukturoval průběh

terapie a popsal jednotlivé kroky, kterými by terapeut měl klienta provázet v rámci osobní existenciální analýzy.

3 PŘÍBĚHY V PSYCHOTERAPII

Kapitola „Příběhy v psychoterapii“ nám umožní nahlédnout a z části pochopit užívání příběhů v psychoterapii. Je zde popsána práce s příběhy čistě individuálními, skrze narativní psychoterapii a užití vnějších příběhů, které jsou do terapie přinášeny, a to prostřednictvím biblioterapie. Obsahem biblioterapie je náhled do světa pohádek a mýtů. Díky nim můžeme lépe pochopit, proč je pro terapii užitečné používat příběhy. Spojitost s tématem tato kapitola dostává poslední podkapitolou „Užití bible v psychoterapii“, která je zaměřena na terapeutické účinky Bible, které fungují již celá staletí. Bez pochopení základních tvarů lze těžko uchopit tvary složitější. Tento princip je použit i v této kapitole, která vychází nejprve ze základu člověka (individuální příběhy) a pokračuje přes jednodušší druhy příběhů až ke složitějším.

Příběhy procházejí našimi životy každý den v různých podobách a na všemožných úrovních. Fakticky se seznamujeme se světem prostřednictvím příběhů. Právě díky pohádkám, výchovným historkám, mýtům, biblickým příběhům, historickým příběhům a v dnešní době také díky literatuře, filmům, televizi a reklamám si člověk utváří představu o světě. Člověk přizpůsobuje vše příběhovým schémátům, i vlastní život dokáže vidět jen jako příběh. Takto lze příběhy chápat jako obranu proti úzkosti z vlastní existence. Člověk se k nim přiklání v naději na zorientování se ve vlastním životě a lidstvo se k nim upíná jako k šanci zorientovat se ve vlastní historii. Dobře sepsaný příběh nám pak dává možnost, že lze život uspořádat do přehledně strukturovaných celků (KRATOCHVÍL, 1995).

Příběhy jsou zvláštním druhem lidské komunikace, při níž se mění postoje. Čehož je důkazem i to, že příběh řečený formou vyprávění byl obsahem původní formy psychologie. Celá cesta lidského vývoje a zrání byla vyprávěna v příbězích, ve kterých každý našel sám sebe. Vyprávění zprostředkovává moudrost, zkušenost a má v sobě i schopnost uzdravovat. Příběhy nenutí člověka přijmout věty a teorie,

nýbrž při poslechu určitého příběhu je do něj zapleten. Začíná nově vidět sám sebe. Příběh mu pomůže odhalit, kdo je a co se děje uvnitř jeho duše. V zrcadle příběhu může tak člověk nazírat sám na sebe, číst v příběhu to, co se stalo jemu, přemýšlet o příběhu a nově tak chápat i sebe sama. Začnou mu vyvstávat různé souvislosti s vlastním životem (GRÜN, 1994).

Pro pochopení je potřeba zmínit strukturu příběhu, která je užívána nejen v literatuře. Pomůže nám lépe se zorientovat v celém příběhu a ukáže nám podobnosti s naším osobním životem, který prožíváme. Příběh má logické souvislosti a časové posloupnosti. Obsahuje tři časové linie – minulost, přítomnost a budoucnost. Událost obsažená v příběhu je buď skutečná ze života, nebo vymyšlená. Každý příběh má specifickou strukturu, ale jeho hlavní rysy zůstávají stejné. Je rozdělen do třech velkých celků: úvodu, vlastního vyprávění a závěru. Úvod neboli expozice obsahuje vystižení prostředí, seznámení se s postavami a naznačení základní situace. Vlastní vyprávění navazuje na úvod zápletkou, která se dále vyvíjí. Součástí vyprávění je stupňování a růst napětí v zápletkce, kolize, konflikt, vyvrcholení a jeho rozuzlení. Závěr nakonec poskytuje zobecnění a vyvození poučení (SOCHOROVÁ, 2007).

Velmi podobným termínem k pojmu příběh je termín vyprávění, který se bude vyskytovat dále v textu. Vztah mezi příběhem a vyprávěním je velmi úzký. Hlavně díky tomu, že vyprávění je složeno z několika na sebe navazujících příběhů a právě podstatou vyprávění je příběh, který je vystižen tak, aby si ho čtenář dokázal představit (SOCHOROVÁ, 2007).

V psychoterapii se můžeme setkat se dvěma druhy příběhů. S příběhy individuálními, které jsou vlastní pro každého člověka, a s příběhy vnějšími. Oba tyto druhy příběhů mají společného jmenovatele, totiž to, že do terapie jsou vždy poskytnuty nějakou osobou. Rozdíl mezi nimi spočívá v tom, že individuální příběhy vycházejí z života samotného klienta, který je prožívá a formou rozhovoru se je snaží sdílet jak s terapeutem, tak s ostatními lidmi. Příběhy člověku slouží

k chápání a sdílení své subjektivní zkušenosti. Vnější příběhy, které jsou do terapie přinášeny například terapeutem, fungují jako spojovací prvek. Jsou sepsány či prožity jinými autory, než se v terapii nacházejí, a snaží se nám něco sdělit a předat například morální ponaučení.

3. 1 Individuální příběhy

Do terapie lidé vždy přicházejí něco vyprávět. Přicházejí se svým individuálním příběhem, který je materiálem pro terapii (FREEDMAN a COMBS, 2009). Tento příběh vyprávějí o sobě, o svých blízkých, o svém problému a o pohledu na problém a jeho prostřednictvím se snaží psychoterapeuta seznámit se sebou samým. Klienti a terapeuti společně sdílejí, vytvářejí a rekonstruují rozmanité příběhy s různými zápletkami. Pracují v naději, že se jim podaří nalézt odpovědi na tíživé otázky či řešení nelehkých problémů a situací, objeví lepší způsoby zvládnání životních výzev a budou se více soustředit na svůj růst a vývoj a lépe porozumí sobě či svým blízkým (SKORUNKA, 2008)

3. 1. 1 Narativní psychoterapie

Narativní psychoterapie pohlíží na život lidí jako na příběh. Jinak řečeno: tématem této terapie je lidská zkušenost strukturovaná do příběhu. Hlavní myšlenkou je vnímat životní příběhy lidí jako smysluplné a naplňující. Zároveň neopomíná sociální prostředí. Freedman a Combs poukazují na pojetí sociálního konstruktivismu, které je rovněž důležité pro narativní psychoterapii (FREEDMAN a COMBS, 2009). Hlavním předpokladem sociálního konstruktivismu je podle těchto autorů to, že názory, hodnoty, instituce, zvyky, nálepky, dělba práce a další, které vytvářejí naši společenskou realitu, jsou utvářeny příslušníky dané kultury při vzájemných interakcích

z generace na generaci. Společnost tak vytváří jakousi clonu, skrze niž její členové interpretují svět. Realita, kterou považujeme za samozřejmou, je ta, kterou okolo nás tvoří společnost od našeho narození. Tato realita nám poskytuje názory, postupy, slova a zkušenosti, z nichž sestavujeme svůj život.

Jakmile spojíme tyto dva předpoklady narativní psychoterapie dohromady, uvidíme, jak příběhy kolující ve společnosti vytvářejí náš život. Tím, že veškeré příběhy, se kterými se v životě setkáváme, se v dějinách neustále opakují, vzniká jakási univerzálnost příběhů. Díky univerzálnosti je člověk schopen odvodit si a předpokládat konec příběhu. Lidé se tak nechávají inspirovat slavnými příběhy jiných lidí, které se vyprávějí v průběhu historie (FREEDMAN a COMBS, 2009).

Lidé jsou narozeni do určitých příběhů („vrženost do světa“ – viz kapitola 1). Nikdo z nás si nevybírám, do jakého prostředí, společenské vrstvy či rodiny se narodí. Takové příběhy lidé žijí. Nejsou o životě, ale tyto příběhy přímo jsou život sám, tak jak ho známe, jak jej zakoušíme. Protože je naše vyprávění naším životem, záleží pouze na nás, jaký druh vyprávění si zvolíme. Narativní terapie se zabývá existenciálními tématy. Především otázkou odpovědnosti, otázkou vlastního vlivu na svůj život a zvládání obtížných situací (FREEDMAN a COMBS, 2009).

Abychom mohli život osoby v terapii označit za příběh, jak jej označuje narativní psychoterapie, musí splňovat několik rysů jako je například logická a časová posloupnost. Dále by každý příběh měl mít tři velké celky jako je úvod, vlastní vyprávění a závěr.

3. 2 Vnější příběhy

Vnější příběhy jsou používány od nepaměti. Příběhy, jako je mýtus, pohádka a lidová moudrost, jsou zásobárnou základních modelů chování a mají obecně širokou škálu působení. V této práci není prostor zabývat se veškerými funkcemi příběhu. Proto se zaměříme na

terapeuticky významné funkce příběhů, které mají souvislost se vznikem a změnami postojů.

Příběhy se stávají člověku pomocníkem v případě nouze. Sám je naplní vlastním smyslem a může přemýšlet o jejich vnitřní hodnotě. Peseschkian uvádí terapeuticky významné funkce příběhu. Především je to funkce zrcadla, modelu, spojovacího článku, příběhu jako nositele tradice, jako transkulturního zprostředkovatele a příběhu jako protipostoje (PESECHKIAN, 1996).

a) Funkce zrcadla

Funkce zrcadla je stěžejní, protože obraznost příběhu přibližuje posluchače k jeho obsahu a pomáhá mu ke ztotožnění se s tímto obsahem. Posluchač tak své potřeby přenáší na příběh a výpovědi, jež jsou v něm obsaženy, si přizpůsobí tak, aby odpovídaly jeho momentálnímu psychickému rozpoložení. Příběh se stává pro člověka zrcadlem, které odráží jeho vlastní konflikty a přání. Vyvolává v něm asociace, díky nimž člověk začne hovořit sám o sobě. Zároveň mu pomáhají získat odstup právě díky odtržení od vlastních bezprostředních zkušeností. A v zrcadle/příběhu potom vidí sám sebe, ale již zprostředkovaně skrze zkušenost někoho jiného. Tím vlastně člověk i pochopí, že v této situaci není sám a že není ojedinelá.

b) Funkce modelu

Příběhy mají funkci modelu, protože ztvárňují konfliktní situace, naznačují možná řešení a poukazují na důsledky různých rozhodnutí. Člověk se na modelu učí, jak jednat v určitých situacích.

c) Funkce spojovacího článku

Klienti v psychoterapii často neradi opouštějí své zažité postoje a individuální mýty. Mají strach opustit dosud používané prostředky. Tato nejistota a nechuť zřící se zavedených mechanismů se ještě více prohlubuje, jestliže si

klient není jistý terapeutem a vůbec celým účinkem terapie. Tím je rozvíjen odpor a obranné mechanismy. Odpor dle psychoanalytické teorie je vše, co ruší postup analýzy. Projevuje se například delšími odmlkami, mlčením, pozdními příchody, vynecháváním sezení, zpochybňováním terapie. Při interpretaci se projevuje nechtění k přijetí interpretace (KRATOCHVÍL, 2006). Hartl a Hartlová definují odpor dle hlubinné psychologie jako obranný mechanismus, který se projevuje nechtění pacienta pokračovat v léčbě, jakmile nevýhody ze zapojení se do psychoterapie momentálně převažují nad výhodami (HARTL a HARTLOVÁ, 2010). V takovéto situaci lze použít příběh, který vstoupí do terapie, jako spojovací článek. Nyní se v terapii nachází klient-příběh-terapeut. Příběh sehrává roli filtru, který klientovi poskytuje ochranu a jistotu.

d) Funkce nositele kulturní tradice

Příběh, jenž je vnímán jako nositel kulturní tradice, tradice kolektivu, ve kterém žijeme, přesahuje rámec současného individuálního života jedince díky tomu, že myšlenky, úvahy a přístupy jsou předávány z generace na generaci. Příběhy v tomto smyslu zůstávají stejné, ale každý příjemce mu přece jen dává svůj vlastní smysl, a to tím, jak příběhu porozumí. Na rozdíl od tohoto přístupu mají příběhy také funkci transkulturní. Reprezentují kulturní prostředí, ve kterém vznikly. Zprostředkovávají tradice, zvyklosti, postoje a normy chování specifické pro danou kulturu. Takto příběhy ukazují jiným lidem z odlišného kulturního prostředí, jakým způsobem řeší konflikty v určité kulturní oblasti. Nabízejí tak nové modely myšlení, pohledy na řešení, odlišné postoje a hodnoty. A pro osoby vycházející ze stejné kultury, ve které příběh vznikl, je příběh oporou. Díky nahlédnutí do jiného a neznámého světa, je možno odbourat předsudky spojené s určitou společností. Neznámé často bývá pro člověka ohrožující, protože neví, co může očekávat. Proto je mnohdy

snadnější převzít určitý názor, v tomto smyslu negativní, a považovat ho za obecně platný.

e) Funkce protipostoje

Příběh, který přináší terapeut, nabízí klientovi protipostoj. Ten vybízí klienta ke změně v nazírání, k experimentování s neobvyklými postoji a možnostmi řešení. Přijetím takového protipostoje je klient schopen vidět známou situaci z jiného úhlu pohledu, který jí dává nový rozměr a charakter. Tak se příběh může stát srozumitelnějším a uchopitelnějším (PESESCHKIAN, 1996).

Většina příběhů užívaných v psychoterapii, například příběhy orientální, obsahují zážitek obratu stejně jako u optických klamů. U čtenáře probíhá změna v nazírání, kterou vnímá jako překvapení a která u něj vyvolává Aha-zážitek neboli radostný zážitek dostavující se při náhlém vyřešení problému, k němuž došlo při pochopení vzájemných vztahů (HARTL a HARTLOVA, 2010, s. 19). Tento proces je využíván i při práci s biblickými příběhy v psychoterapii (viz kapitola 4.2 Hagioterapie).

3. 2. 1 Biblioterapie

Nabízí se nám otázka, jak je možné, že příběhy na člověka mohou vůbec působit. Jak můžeme pochopit něco, co jsme neprožili? Poznání je někdy lehčí a má stálejší vliv na chování, jakmile vychází z přímé účasti na něčem. Když čteme jakýkoli příběh a pozorně sledujeme dění ve vyprávění, začneme se ho zástupně účastnit. Postavy se mohou od nás lišit, na tom nezáleží. Vyprávění nám tak umožní určité poznání světa v textu, které může napomoci při utváření našeho chování (FEE a STUART, 2005).

V literatuře jde především o vnitřní výpověď autora. Autor vkládá do svého díla významy, které příjemci dále interpretují a rozvíjí. Mohou

také objevovat významy, které autor nezamýšlel. Literární dílo je výpovědí o životě. „*Za hmotnou realizací díla se skrývá ideová, duchovní podstata. Umělecké dílo, jakýkoli realizovaný umělecký projev, je objektivací vnitřního prožitku tvůrce, je objevem něčeho duchovního, co nám umělec sděluje estetickými prostředky.*“ (VIEWEGH, 1999, s. 59).

Literatura slouží k vyprávění příběhů. V životě se bez příběhů neobejdeme, protože nám slouží, jak jsme si již popsali, k základní orientaci v čase a prostoru. Pomáhají nám uspořádat život dle příběhových vzorů do příběhového řádu a postavit se tak díky tomu úzkosti z chaosu naší existence. Nejvíce v čase krize, ať už celkově společenské či osobní, slouží literatura i jako náhražka skutečnosti. Je prostorem pravdy, opravdovosti a svobody a zároveň je mnohdy barevnější, pestřejší a zajímavější než život sám. S tímto hlediskem souvisí terapeutická funkce literatury. Literatura v sobě nese prostředky, které slouží ke kompenzaci toho, s čím není lehké se vyrovnat, tj. traumata, stresy i každodenní psychické újmy (KRATOCHVÍL, 1995).

Tato funkce literatury je dnes v psychoterapii poměrně hojně využívána. Psychoterapeutická metoda, která užívá četbu v psychoterapeutickém procesu, se nazývá biblioterapie. Tato metoda probíhá individuálně nebo skupinově. Důvodem, proč je četba v terapii užívána, je, že literatura dokáže odpoutat klienta od myšlenek na životní problémy a posiluje jeho vůli a chuť k vyřešení situace (HARTL a HARTLOVÁ, 2010, s. 63).

Literatura má v našem životě i očistnou, katarzní funkci, která je pro člověka velmi důležitá. Katarze vyjadřuje uvolnění napětí, odreagování emocí prostřednictvím vybavení si vzpomínky či prožitku (HARTL a HARTLOVÁ, 2010, s. 244).

Nejspíš nejsilnějšími příběhy jsou příběhy s existenciálními tématy, například s tématem smrti. Některá slavná literární díla popisují pozitivní účinky na člověka, který se ocitl blízko smrti. Historický epos *Vojna a mír* z roku 1967 od Lva Nikolajeviče Tolstého uvádí

příklad existenciálního obratu hlavního hrdiny, který je znechucen nesmyslným a prázdným životem a začne se nadšeně a smysluplně angažovat pro druhé lidi. Tento obrat u něj nastane po prožití nečekané záchrany od popravu zastřelením. Právě člověk, který se objeví tváří tvář smrti, je schopen přehodnotit své životní postoje. V tuto chvíli může dojít k poznání, že hodnoty úspěchu a slasti, které jsou v dnešním světě tolik opěvované, jsou banalitou. Zároveň se ale objevuje, že existují věci, které mají opravdový smysl a o které je třeba v životě usilovat (REMEŠ, 2009f).

3. 2. 1. 1 Pohádky

Jednou z nejstarších forem příběhů, jež byly užívány, aby pomohly lidem při náročných životních situacích, jsou pohádky. Pohádkou mohl člověk vyjádřit svoji představu o tom, jak by to na světě mělo vypadat. Původně byly pohádky psány pro dospělé čtenáře, ne pro děti. Lidé utíkali do jiného světa od příliš těžké a smutné skutečnosti, aby v čarovném světě pohádek našli především naději. V pohádkovém světě měli lidé jistotu, že každá útrapa se nakonec obrátí ve štěstí, že v nejvyšší nouzi se dostaví pomoc, nesnáze budou překonány, viníci potrestáni a hrdina získá svou zaslouženou odměnu. Zároveň nezáleží na tom, zda je hrdina obyčejný, slabý, odstrkovaný nebo líný. Z pohádkového světa získávali lidé vzorce chování, které mohli použít v různých situacích svého života. Tento nereálný svět uspokojoval v lidech potřebu poznání, pomáhal jim přijímat morální rozhodnutí a zřetelně ukazoval, kdo je poškozený a komu je třeba pomoci. Pohádky tvoří ucelený orientační systém, jehož součástí jsou jak prvky reálné, tak i prvky nereálné. „*U pohádek rovněž nezáleží ani na obsahové podobě látek, protože podstatná a pro tento žánr také příznačná je stavba vyprávění, která už sama o sobě – zápletkou a rozvíjením děje z jednání postav – jednoznačně odkazuje k zmíněné „zkušenosti“ – či lépe řečeno – k vnitřnímu pocitu jakési absolutní spravedlnosti*“ (ŠMAHELOVÁ, 2005, s. 368). Právě díky principu

absolutní spravedlnosti a hrdinovi, který ať je jakýkoli, tak zvítězí, pohádky byly, jsou a nejspíš i stále budou pomocí ve svízelných situacích. Právě pro svou nevinnost a naivitu jsou stále funkční. Hrdina v pohádkách prochází různými ohrožujícími situacemi a vždy najde správné řešení. Příběh má šťastný konec, čtenář si oddechne, a tím zmizí i jeho úzkost. Díky těmto charakteristickým prvkům mají pohádky univerzální význam. Hrdinova schopnost vypořádat se s velmi obtížnými situacemi posiluje vnitřně i čtenáře, poskytuje mu sílu a pozitivně ho orientuje v jeho reálném životě, aby hledal řešení vlastních problémů (MOLICKA, 2007).

3. 2. 1. 2 *Mýty*

Slovo mýtus pochází z řeckého slova mythos: vyprávění, tradovaná báseň, pověst, která se zabývá především bohy, démony, vznikem světa a stvořením člověka. V chápání starých Řeků jsou mystické věci pravdivé a reálné, nikoli symbolické, a dodávají smysl prožitým lidským osudům (MÜLLER a MÜLLER, 2006, s. 214).

Mýtus je v literární podobě vyprávění o bozích, o vzniku světa, o jeho konci a o základech společnosti. Poskytuje nám pohled na svět, který překračuje běžnou zkušenost. Souvislý mýtus je spojen z jednotlivých vyprávění, která jsou předávána prostřednictvím tradice. Tím se společnost stabilizuje. Mýtus je prazákladem skutečnosti, podle níž lze porozumět jednotlivým životním příběhům. Předpokládá stálý koloběh času, opakování a navracení (POKORNÝ, 2005).

Mýty hovoří o bozích a démonech, na kterých se člověk cítí být závislý. Potřebuje jejich přízeň a zároveň se obává jejich hněvu. „*Mýty vyjadřují názor, že člověk není pánem světa a svého života, že svět, v němž žije, je plný záhad a tajemství, a že stejně tak i lidský život v sobě skrývá mnoho záhad a tajemství.*“ (BULTMANN, 1995, s. 16). Bez těchto záhad a zákoutí v samotném člověku by byl každý

předvídatelný, avšak jen pouhá myšlenka na to, že nemáme vlastní život ve svých rukách, je velmi znepokojující. Potom je na každém, jak moc mýtům bude důvěřovat.

Mytologie je vyjádřením určitého chápání lidské existence. „*Věří, že svět i život člověka mají svůj základ a své hranice v moci, která je zcela mimo dosah toho, s čím můžeme počítat nebo co můžeme kontrolovat*“ (BULTMANN, 1995, s. 16). Takovéto chápání života ovšem popírá jakoukoli odpovědnost, kterou člověk má za své činy. Občas se necháme strhnout svými vášněmi, přestáváme být pánem nad sebou samým a nejsme schopni takovou situaci vysvětlit. To ale neznamená, že jsme celkově ovládáni nějakou nadpřirozenou silou a že nemáme možnost svobodné volby při rozhodování.

Pro dnešní dobu je mýtus řečí analogickou, svou funkcí je blízký metafoře či podobenství. Zároveň je i obrazem skutečnosti rozpracovaným ve vyprávění. Z mytických vyprávění čerpá dnešní člověk především metafory, protože samotný mýtus je již nesrozumitelný. Metafora je potom vyjádřením významu, vyjadřuje smysl textu. Její hlavní funkce je obrazná. Zaměřuje pozornost k známým jevům. Pro určité prostředí a pro dobu převádí příznačnou zkušenost na zkušenost obecnou, všem dostupnou a zakotvenou v minulosti. Tím se snaží přiblížit její význam lidem, kteří takovouto zkušenost nezažili (například: les jako inspirace pro klidný život). Metafora funguje i jiným směrem, často opačným, než se předpokládá. Naznačuje tím, že určité trvale působící skutečnosti lze odhalit a pochopit pouze prostřednictvím konkrétní dějinné události. Často vyvozujeme obecné závěry z opakovaných a podobných událostí (BULTMANN, 1995).

3. 2. 1. 3 Užití Bible v psychoterapii

Nyní, vzhledem k tématu této práce, se zaměříme na samotnou Biblii jako na prostředek terapeutické léčby. Bible je kniha, lépe řečeno

soubor knih. Proto stejně jako jakákoli jiná literatura nám předává nějaké poselství, obsahuje příběhy a vyprávění, které určitým způsobem působí na jedince a zanechávají v něm to, co je pro čtenáře důležité.

Nejstarší záznamy o užívání Bible k psychoterapeutickým účelům existují ze starověku. Egypťští a syrští poustevníci ve 3. až 5. století n. l. (tzv. Otcové pouště) vypracovali tzv. antirrhetskou metodu (z řeckého slova *antirrhesis*, doslova odmlouvání) proti zhoubným emočním stavům, jako jsou například záchvaty hněvu, deprese, sexuální závislosti. Tato strategie spočívala v ponoření se do určitých textů Bible v situacích, kdy byl člověk ovládán emocemi, s nimiž si nevěděl rady. Tyto texty poskytovaly čtenáři nové a optimistické postoje, které původní škodlivé emoce přerámovaly a překryly emocemi novými (REMEŠ a HALAMOVÁ, 2004). Člověk bojuje proti démonům tím, že proti každému hnutí mysli staví výrok Písma tak, jak to dělal Ježíš, když byl dle Bible pokoušen Ďáblem (GRÜN, 1997).

Úplný počátek této tradice nacházíme kolem roku 270 po Kristu, kdy mladý muž jménem Antonín odejde do pouště na popud Ježíšova poselství. V poušti se uzavírá před světem ve staré tvrzi. V samotě nepotkává pouze Boha, ale především i sám sebe. Je konfrontován se svým vlastním stínem v nitru a je nucen bojovat se svými démony (GRÜN, 1997). Slovo démon je obecně používáno v příbězích Otců pouště jako obraz či symbol. Démoni jsou lstiví a prohnání, ale boj s nimi se odehrává jako boj s vlastními afekty (REMEŠ, 2009e). V tomto kontextu jsou jako démoni chápány lidské touhy, potřeby a nezvladatelné emoce (záchvaty vzteku, deprese aj.), které se k člověku dobývají zvenčí, proto jsou označovány jako ďáblové, běsy a démoni (REMEŠ, 2000).

Jakmile člověk nad svými démony zvítězil, byl popisován takto: „...*jeho nitro bylo čisté, neprojevoval ani v nespokojenosti rozmrzelost, ani v radosti nevázanost, nemusel zápasit se smíchem, ani s ostýchavostí... Zůstal zcela vyrovnaný, plný rozvahy a zcela*

jistý ve svém vlastním postoji“ (GRÜN, 1997, s. 8). Po vzoru Antonína směřovali další a další poustevníci na poušť, kde hledali v samotě Boha. Mniši se usazovali na opuštěných místech a prostřednictvím askeze a útěku ze světa se snažili žít pouze pro Boha. Tito mniši se stali psychology tehdejší doby. V samotě pozorovali své myšlenky a pocity a mluvili o nich se svým duchovním otcem. Hovořili o svých pocitech, o svých myšlenkách, o svém životním stylu a své cestě k Bohu. Takto vznikla mnišská zpověď, která byla jakýmsi předstupněm terapeutického rozhovoru, protože v ní nešlo o odpuštění hříchů. V první řadě šlo v mnišské zpovědi o duchovní vedení, o vedení duší (GRÜN, 1997).

Dnes se můžeme setkat s užitím Bible v psychoterapii v tzv. biblickém poradenství, které má své kořeny ve Spojených státech. Při takovéto terapeutické práci je Bible užívána jako učební pomůcka o člověku, která pojednává o stejných tématech jako psychoterapie: o lidské bolesti, samotě, smrti, agresivitě, o lidských vztazích i radosti (REMEŠ a HALAMOVÁ, 2004). Zároveň obsahuje i návody, jak s takovými existenciálními pocity zacházet. Biblické poradenství tak aplikuje moudrost psychologie zároveň s poznáním Bible a biblickými radami, které lze vyčíst z Písma, pro uzdravení konkrétních bolestí klienta (REMEŠ, 2000).

V evropské tradici je užití Bible v psychoterapii odlišné. Bible není vnímána jako lékařská učebnice či odborná příručka o člověku. Bible je vnímána jako „zrcadlo“ vnitřního světa člověka a jako materiál pro subjektivní projekční zpracování (viz Peseschkian – funkce příběhu). Zprostředkovává aha-zážitky a pracuje se s předpokladem, že každý člověk má svůj vlastní způsob vnímání a zažívání sebe sama a světa kolem, což vychází z životní zkušenosti. Takovýmito předporozuměním se v terapii věnují metody zaměřené analyticky – hlubinně analytický přístup a existenciálně analytický přístup (REMEŠ a HALAMOVÁ, 2004).

Existenciálně analytický přístup vychází z logoterapeutického přístupu V. E. Frankla a Alfrieda Längleho (viz kapitola 2.3

Existenciální analýza). Tento přístup říká, že každá situace života představuje pro člověka výzvu k naplnění smyslu a hlavně prožitek smysluplnosti v sobě obsahuje léčivý potenciál. Při přístupu k Bibli se tato metoda soustředí zejména na hledání analogií mezi „*tam-a- tehdy*“ biblického příběhu a „*zde-a-nyh*“ života čtenáře. Při konfrontaci těchto dvou rovin vzniká existenciální napětí mezi tím, čím jsem, a tím, čím bych se měl stát (REMEŠ, 2000). Biblické příběhy v sobě nesou motivy smrti, viny, hodnot, smyslu. Tato existenciální témata jsou v Bibli představována v obrazech a symbolech života dávných dob, které mohou sloužit jako inspirace pro seberealizaci (REMEŠ a HALAMOVÁ, 2004).

Hlubinně analytický přístup vychází z teorií Sigmunda Freuda a Carla Gustava Junga (viz níže – Hlubinný výklad Bible).

Jazyk biblických textů je jazyk metaforický. Jakékoli příběhy předávají morální, světonázorová a náboženská poselství. V náboženských příbězích se objevují jak modelové situace, které vybízejí k následování, tak i situace odstrašující. Je zde symbolicky prezentováno Desatero přikázání, které má stejnou platnost ve všech náboženstvích. Příběhy dávají Desateru srozumitelnost a přenášejí jej do skutečného života jak pro člověka věřícího, tak i nevěřícího. Také navrhuje způsob, jak jednat s lidmi, kteří přikázání překročili, nebo jsou v pokušení porušit společensky platné normy a předpisy. Každá z obsahovaných událostí je v určitém smyslu významná a inspirující i pro dnešního člověka a může být účinným prostředkem psychoterapie (PESESCHKIAN, 1996).

Příběhy tvoří nedílnou součást našeho života. Prostřednictvím příběhů jsme každý den schopni dorozumět se s druhým člověkem. Bez tohoto „prostředníka“ bychom jen těžko pochopili, co nám chce náš přítel či cizinec na ulici sdělit.

Díky tomu, že jsou každému člověku příběhy tak blízké, se hojně využívají i v psychoterapii. Tam lze pracovat buď s příběhem individuálním neboli životním, který každý člověk sám prožívá, nebo

s příběhem, který je přinesen zvenčí, ať už je to příběh pohádkový, mytický či biblický.

4 BIBLE

Obsahem této kapitoly je podrobnější seznámení se s Biblií, knihou knih, jejím výkladem a strukturou. Hlavní část zde tvoří převážně výklad Bible, který je dalším pojmem ze samotného názvu celé práce. Výklad biblických textů je zde směřován k tematicky nejdůležitějším celkům výkladu pro hagioterapii. Jsou to výklad hlubinný a výklad existenciální. Součástí kapitoly je i popsání hagioterapeutické metody, jejích teorií a praktik.

Samotná církev chápe Biblii jako lidskou a zároveň božskou. Je to Boží slovo, které nám bylo dáno lidskými slovy. Hovoří k celému lidstvu v každé době a v každé kultuře a díky tomu je každý dokument, jenž se v Biblii nachází, podmíněn jazykem, dobou a kulturou, ve které byl původně napsán (FEE a STUART, 2005). Dalo by se říci, že Bible je univerzální kniha.

Bible obsahuje velké množství informací, které zaujmou, potěší a povzbudí člověka. Nacházíme zde vyprávění z dávných dějin Asie, Afriky i Evropy, tedy prózu. Zároveň se zde objevují i prastaré poetické části. V Biblii jsou zaznamenány osvědčená a obecně platná přísloví, mudrosloví a podobenství. Jako vzor je zde vylíčena smrt člověka a zároveň i jeho správný život. V biblických příbězích se setkáváme nejen s místy plnými zázraků, ale i s místy, které jsou humorně až satiricky laděny. Je zde kritizována nepravda, pokrytectví a sobectví za účelem dosáhnout nápravy lidských vlastností a uvádět člověka na pravou a přímou cestu k Bohu. Dozvíme se zde o morálce i „nemorálce“ starověku. V novozákonní části Bible je nám vylíčen život mladého křesťanství s jeho světlými i stinnými místy (SÁZAVA, 2008).

Bible je sbírka 72 spisů, jejichž jazykem je zejména hebrejšтина, aramejšтина a řečtina. Bible prošla v průběhu času opakovaným doplňováním a seřazováním. Většina autorů jednotlivých spisů je

neznámých, především k nim patří sběratelé ústního podání, básníci, kněží a učitelé Písma (KOPPOVÁ, 2003).

Bibli tvoří Starý a Nový zákon. Ve Starém zákoně jsou knihy seřazeny do tří částí – Zákon, Proroci a Spisy. Zákon je složen z Pentateuchu neboli pěti knih Mojžíšových. Proroci tvoří dvě skupiny. První skupinou jsou „Přední proroci“, k nimž patří Jozue, Soudců, Samuelovy a Královské. Druhou skupinu tvoří „Zadní proroci“, což je Izajáš, Jeremjáš, Ezechiel a Kniha dvanácti proroků. Spisy obsahují Žalmy, Přísloví a Jób, dále pak pět svitků – Píseň písní, Rút, Pláč, Kazatel a Ester a nakonec Daniel, Ezdráš-Nehemjáš a Paralipomenon. Ve Starém zákoně jsou knihy seřazeny podle tematické podobnosti. Po Pentateuchu pokračují historické knihy, dále poezie a mudrosloví a nakonec proroci. Takovéto uspořádání je zachováno ve většině křesťanských vydání Bible (DOUGLAS, 2009, s. 101-102).

Nový zákon zaznamenává svědectví všech, kteří viděli a slyšeli Ježíše za jeho pozemské existence v těle a po jeho vzkříšení z mrtvých hlásali význam jeho příchodu. Je to sbírka 27 knih, která je rozdělena na čtyři části. První část obsahuje čtyři Evangelia. V druhé části se nacházejí Skutky apoštolů. V třetí části jsou dopisy psané apoštolů nebo lidmi, kteří jim byli blízcí, a čtvrtá část obsahuje Zjevení Janovo. Toto pořadí je chronologicky řazeno podle témat (DOUGLAS, 2009, s. 101-102).

4. 1 Výklad Bible

Ještě než přistoupíme k samotným metodám výkladu Bible, je potřeba vyjasnit si základní pojem, který je s výkladem biblických textů nerozlučně spojen. Jedná se o pojem „exegeze“.

„Exegeze (z řeckého hé exegésis) znamená výklad, interpretaci; blízký je mu termín hermeneutika (sloveso zní herménéo = vykládám,

objasňují)“ (SÁZAVA, 2008, s. 32). Exegeze označuje slovní, věcný a myšlenkový výklad biblického textu. „*Pokud jde o exegezi vědeckou, ta usiluje o pochopení a podání biblického textu v tom smyslu, jak byl jeho původním autorem napsán*“ (SÁZAVA, 2008, s. 33). Děje se tak za pomoci dalších odvětví biblické vědy, zejména textové a literární kritiky, dějin tradice a historie. „*Exegeze je pak úsilí o pochopení a jeho výklad, tedy o výklad spisů, psaných lidskými autory, lidským jazykem, za určitých historických podmínek*“ (SÁZAVA, 2008, s. 35). Souhrnně řečeno, podle tohoto pohledu je exegeze systematické studium Písma, jehož cílem je najít původně zamýšlený význam. Úkolem je slyšet Boží slovo tak, jak ho měli slyšet jeho původní příjemci neboli zjistit, co bylo původním záměrem biblického textu. Pokud je výklad dobrý, dává text jasný smysl. Správný výklad přináší úlevu mysli a pobídnutí srdci (FEE a STUART, 2005).

Jiný pohled na exegezi zastávají autoři Carl R. Holladay a John H. Hayes (1987). Ti popisují exegezi jako každodenní činnost. V této aktivitě se člověk angažuje každý den, když slyší nějaké ústní či psané stanovisko, kterému se snaží porozumět. Jakmile jedna osoba hovoří k druhé osobě, tak musí poslouchající rozšifrovat, co je řečeno a co to znamená. Tento princip komunikace, který používáme denně, přirovnávají autoři právě k exegezi. Každý den interpretujeme texty. Každý čtenář je současně vykladačem. Komunikace se zde uskutečňuje mezi textem a čtenářem a autor je (na rozdíl od ústního podání) méně důležitý. Čtenář vnáší do textu všechno, čím je, všechny své prožitky, svou kulturu a předběžné pochopení slov a myšlenek (HAYES a HOLLADAY, 1987). S tímto procesem pracuje právě hagioterapie, při níž jsou hledány v biblických příbězích podobnosti, které lze aplikovat na situaci „tady a teď“.

Cílem výkladu Bible je objasnit čtenářům význam a poselství textů Písma. Některé principy výkladu platí obecně pro jakoukoli literaturu, jiné jsou vázány pouze na Písmo. Kromě základního významu textu je hledáno rozsáhlejší ponaučení, které je odvozeno pomocí různých zásad exegeze (DOUGLAS, 2009, s. 1105). Bible je

kniha, která působí na lidstvo už celá staletí. Její výklad je neustále aktualizován a přizpůsobován dnešnímu myšlení a jazyku, aby byly srozumitelné pro dnešního posluchače (*Výklad Bible v církvi*, 2007).

Je nutné podotknout, že v dnešní době existuje velká škála specifických směrů, které se zabývají výkladem Bible. V této práci není prostor všechny tyto metody představit, proto se zde zaměříme hlavně na dvě metody výkladu, které souvisí s tématem práce, především s hagioterapií. Tyto metody se prolínají v hagioterapii a objevují se v jejím teoretickém základu. Je to výklad zaměřený na čtenáře a na vše, co se ho dotýká (hlubinný výklad Bible), a výklad zaměřený na věc (existenciální výklad Bible). Takto nazvané metody popsal Manfred Oeming ve své knize *Úvod do biblické hermeneutiky* (2001). Právě existenciální a hlubinně analytická rovina jsou základny, které se prolínají v hagioterapii.

4. 1. 1 Výklad Bible zaměřený na čtenáře

Význam a smysl nejsou u výkladů příběhů objektivní, protože jsou již ustanoveny jednotlivými čtenáři. To, co se při čtení Bible odehrává, nezáleží na biblických textech, nýbrž na samotném čtenáři a jeho politickém, sociálním a kulturním kontextu (OEMING, 2001).

Na čtenáře obracejí pozornost i humanitní vědy jako kulturní antropologie, sociologie a psychologie.

Přístup k výkladu biblických textů využívající kulturní antropologii má velmi blízko k sociologickému přístupu. Rozdíl mezi těmito dvěma přístupy je takový, že kulturní antropologie se zaměřuje na veškeré aspekty týkající se etnologie, jako jsou aspekty odrážející se v umění, náboženství, ozdobách, slavnostech, tancích, mýtech a legendách. Sociologický přístup se zaměřuje hlavně hospodářské a institucionální aspekty. Kulturní antropologie se tedy zabývá vymezením charakteristických typů lidí v jejich sociálním prostředí. Věnuje pozornost celé škále aspektů, jako jsou: prostředí člověka,

hodnoty, které společnost uznává, model sociální kontroly, pojetí rodiny, domu, příbuzenstva, postavení ženy, pojetí posvátného, určitá tabu, rituály a magie. Na podkladě těchto údajů se ustanovují modely, které jsou společné více kulturám. Tento přístup je především užíván při zkoumání různých pojetí příbuzenství ve Starém zákoně a postavení ženy v izraelské společnosti. Objasňuje také specifické pojmy užívané v biblických textech, jako například „Boží království“. Díky tomuto přístupu je možné lepší rozlišení trvalých prvků biblického poselství, které mají svůj základ v lidské přirozenosti (*Výklad Bible v církvi*, 2007).

4. 1. 1. 1 Hlubinný výklad Bible

Psychologický a psychoanalytický přístup umožňuje chápat texty Bible jako životní zkušenost a zásady chování. Prvotním předpokladem je, že náboženství je vždy v dialogu s nevědomím. Tyto přístupy především přinesly nové chápání symbolů. Díky symbolické řeči je možné vyjádřit oblasti náboženské zkušenosti, které jsou mnohdy nepřístupné normálnímu uvažování. Tímto je objasněn smysl například obětí vyskytujících se v Bibli, zákazů, obrazné řeči Bible, metaforického významu vyprávění o zázracích a výrazů apokalyptických vizí a zvěstí. Jde o pochopení funkce symbolické řeči (OEMING, 2001).

Tato metoda je inspirována především psychoanalýzou Sigmunda Freuda a hlubinou psychologií Carla Gustava Junga. Jung (2003) vychází především ze své teorie archetypů a kolektivního nevědomí. „*Archetyp je tak říkajíc „věčná“ přítomnost, a je jen otázkou, zda vědomí tuto přítomnost vnímá či nikoli*“ (JUNG, 1999, s. 270). Archetypy jsou nejstarší a mezikulturně sdílené zkušenosti lidstva, projevující se ve fantaziích a snech, tudíž jsou nevědomé a dědí generace na generaci. Jsou to praobrazy lidského jednání, pocitů a poznání. Jednotlivé archetypy skládají kolektivní nevědomí lidstva a prvotním způsobem utvářejí představivost. Archetypy představují

základ lidské symboliky, která se objevuje v mýtech, snech a umění (HARTL a HARTLOVÁ, 2010, s. 46). Pro Junga mají příběhy s religiózním podkladem, jako jsou například pohádky a mýty, velký význam. I Bible dle Junga zohledňuje základní duševní mechanismy. Na rozdíl od něj Freud chápe vše náboženské jako iluzi (OEMING, 2001).

Jak popisuje Oeming, hlubinným výkladem se zabýval zejména E. Drewermann ve svém díle „Hlubinná psychologie a exegeze“, kde vysvětluje, že průběh exegeze by měl být stejný jako výklad snů, což znamená odlišovat vrchní rovinu vyprávění od roviny, která obsahuje zašifrovanou problematiku lidské duše. *„To, co se zdá být pouhou „reportáží“ o událostech vnějšího světa, se před pečlivě analyzujícím zrakem vyjevuje jako narativní převlek spletených vnitřních procesů; všechno vnější je odrazem duševních pochodů“* (OEMING, 2001, s. 122). Jinak řečeno – hlubinný výklad nejprve pečlivě zkoumá vrchní rovinu vypravovaného příběhu, aby se následně mohl ponořit do hlubší vrstvy příběhu a zde rozkrývat konfliktní psychické situace. Biblické příběhy tak pomáhají člověku najít cestu k sobě samému.

Hlubinný výklad vychází z názoru, že autoři Bible zobrazují své zkušenosti a to, co se stalo, v obrazech, ve kterých můžeme najít sami sebe. Bible takto nelíčí nic vzdáleného, nýbrž se vztahuje přímo na jedince, na jeho nejhlubší a nejintimnější problémy. Přístup také silně podporuje emocionalitu a relativizuje rozumovost (OEMING, 2001). Hlubinný výklad Bible je spolu s existenciálním výkladem hlavním pilířem pro hagioterapii, která pracuje s emocionalitou a hledáním sebe sama v určitém biblickém příběhu.

4. 1. 2 Výklad Bible zaměřený na věc

Takovýto výklad obrací svou pozornost na věc, která není explicitně vyjádřena v textu. Táže se po pravdě, po skutečnosti, která se dotkla autora a nyní se dotýká svým vlivem i čtenářů (OEMING, 2001).

Čtenář, který přistupuje k textu, si s sebou vždy přináší různé otázky, na něž se snaží v textu najít odpovědi. Právě vztah utvořený mezi čtenářem a věcí za textem mu umožňuje tyto odpovědi najít (BULTMANN, 1995).

4. 1. 2. 1 Existenciální výklad

Existenciálním výkladem biblických textů se zabývá především Rudolf Bultmann. Vychází z přesvědčení, že se v každém textu Bible objevuje základní struktura lidského bytí. Podstata textu je v jistém porozumění bytí, které je třeba vyslechnout. Posláním interpretace je proniknutí vrchní strukturou textu k jeho hlubinným strukturám a k výkladu lidské existence, který se v nich vyskytuje (BULTMANN, 1995).

V tomto principu pronikání z vrchních vrstev příběhu do vrstev hlubších je existenciální výklad podobný výkladu hlubinnému s tím rozdílem, že každá teorie zde hledá jiné odpovědi na své specifické otázky. Hlubinný výklad pátrá po souvislostech s nevědomými procesy, kdežto existenciální analýza se snaží nalézt témata týkající se vlastní autentické existence.

Dle Bultmanna poskytuje Bible člověku možnost sebeporozumění, porozumění světu a Bohu. Jestli jednotlivec tuto možnost porozumění přijme či nikoli, je již zcela na něm. Například sebeporozumění vlastní existenci nemůže provést nikdo jiný než člověk sám, a to pouze v konkrétní situaci, protože za svou vlastní existenci je člověk odpovědný. Zde je zřetelně vidět, jak se Bultmann opírá o existenciální filosofii: „...*existenciální filosofie může poskytovat adekvátní představy pro výklad Bible, poněvadž v interpretaci Bible jde o porozumění existenci.*“ (BULTMANN, 1995, s. 41).

V Bibli se objevuje celá řada mytických prvků (andělé, d'ábel, narození z panny a další). Tyto prvky biblických textů je potřeba existenciálně interpretovat, nikoli je přenášet do přítomnosti či je

eliminovat. Mytickou řeč je proto nutné dešifrovat, aby se vyjevily základní otázky existence. Úkolem interpreta je vysvětlovat a rozšifrovat metaforickou řeč vypravěče. Bultmann ve svém díle píše: „*Myslím, že naším skutečným zájmem je slyšet, co Bible může říci naší přítomné situaci, slyšet, jak se to opravdu má s naším životem a s naší duší.*“ (BULTMANN, 1995, s. 37). Tím vysvětluje, proč se zabývá existenciálním výkladem Bible a odklání se od výkladu historicko-kritického, jenž je základem pro biblickou exegezi. Bible sama o sobě je historickým dokumentem, jsou zde zaznamenány události tak, jak se staly. Bultmann v ní ale hledá rovinu, která je pro dnešního člověka mnohem přínosnější, a hledá v ní otázky, které sám čtenář ve svém životě může řešit nebo na ně v budoucnu může narazit. Tyto otázky se objevují v příbězích zachycujících člověka ve chvílích úzkosti, v jeho životních bouřích a jejich řešení může být pro čtenáře inspirací či naopak odstrašujícím příkladem (BULTMANN, 1995).

Existenciální interpretace upozorňuje na nutný předpoklad porozumění. Společná skutečnost se musí odkrývat u autora i interpreta. Při snaze o porozumění Bibli, je třeba do procesu výkladu intenzivně zapojovat celou zásobu našich rozdílně strukturovaných zkušeností (OEMING, 2001). Je jasné, že neporozumíme textu s hudebním zaměřením, pokud nejsme muzikální, nebo nějakému matematickému konceptu, jestliže nejsme matematici. Ani milostnému románu bychom nemohli rozumět, kdybychom neměli tušení, co je to láska, přátelství, zrada a nevěra (BULTMANN, 1995).

4. 2 Hagioterapie

Slovo *hagioterapie* je složeno z řeckých slov „*therapeia*“, což znamená péče či léčba, a „*hagios*“, které znamená svatý, čistý, posvátný. Tímto termínem byly původně označovány léčebné techniky, které využívaly moc modliteb a ostatků svatých.

V současné době je tímto slovem vyjádřena forma existenciální psychoterapie, jež se v České republice vyvinula z metod pastorační terapie a duchovního poradenství, které byly praktikovány v katolické církvi (REMEŠ, 2009a).

Hagioterapie je relativně nová metoda léčby, která byla inspirována charismatickým hnutím. Od roku 1994 byla zaváděna v Chorvatsku Tomislavem Ivančičem. Po roce 1989 byly tyto metody rozšiřovány v terapeutické práci s příběhy Bible, a to ve skupinách pacientů Psychiatrické léčebny Bohnice v Praze, kde byly dále zformovány do uceleného teoretického systému Prokopem Remešem a kde se využívají především při léčbě látkově závislých. Remeš se zaměřuje na morálně hodnotové struktury a záměrně pracuje s hodnotově morálními soudy a pojmy dobra a zla (REMEŠ, 2009c).

Hlavním nástrojem této terapie je projektivní práce s posvátnými, biblickými texty. Pracuje s psychickými strukturami, které se pojí s náboženskostí, se strukturami existenciálními, jako je otázka smyslu života, hodnot, vztahů, smrti a zodpovědnosti. Dále se zabývá strukturami numinózními jako například postoji obdivu, vděčnosti, lásky a sebeobětování. A v neposlední řadě pracuje se strukturami morálními, jako je dobro a zlo, vina, trest a odpuštění. Projektivní práce s těmito strukturami umožňuje člověku objevovat nové a prospěšné způsoby chování, způsoby sebeprožívání a konstruktivní vztahování se ke světu (REMEŠ, 2009).

Hagioterapie stojí především na teoriích existenciální analýzy a logoterapie (viz kapitola 2 Existenciální analýza). Ve své práci se zároveň Remeš (1998) odkazuje na specifické práce R. L. Selmana - Ontogeneze přejímání sociální perspektivy, Lawrence Kohlberga - Ontogeneze morálního myšlení a Jamese W. Fowlera - Ontogeneze stádia víry, které dohromady vytvářejí specifický psychoterapeutický postup. Z teologického hlediska je hagioterapie obohacena zkušenostmi křesťanské spirituality, především zkušenostmi Otců pouště.

Tyto specifické teorie jsou pro pochopení hagioterapie důležité, proto je zde ve stručnosti představím prostřednictvím Peckova souhrnu těchto teorií do čtyř kroků.

Pojetí víry dle Fowlera představuje strukturální model s určitými stupni, kterými člověk během náboženského vývoje prochází. Fowler a na něj navazující Peck považují vývoj náboženskosti za neoddělitelně spjatý s morálním vývojem. Ve svém popisu víry diferencují oba autoři nábožensko-duchovní ontogenezi do šesti (Fowler) a do čtyř (Peck) vývojových stupňů podle morálních argumentací. Peckova škála, kterou si zde uvedeme, představuje přenesené závěry výzkumů Lawrence Kohlberga, Carol Gilliganové (ontogeneze morálního vývoje) a Jamese Fowlera (ontogeneze náboženské víry) (REMEŠ, 2009b).

1. *Stadium egoisticko-asociální* - „*Správné = já chci*“: Ústřední charakteristikou, která je duchovně zaměřená, je prospěchářství. Vztahy k druhým lidem jsou navazovány pouze ve vlastní osobní prospěch, jsou manipulující a využívající.
2. *Stadium dogmaticko-normativní* - „*Správné = vyšší řád*“: Ústřední duchovní charakteristikou je autorita či konvence. Zde, ve vztahu k druhým lidem a sobě, záleží na očekávání referenčních sociálních skupin či na názoru autority.
3. *Stadium individuálně pragmatické* - „*Správné = svědomí*“: Ústřední duchovní charakteristikou je autonomie. Měřítko, podle kterého určujeme vztah k sobě a k druhým lidem, je individuální. Člověk hledá smysluplné konstrukce na konkrétní situaci.
4. *Stadium mystické* - „*Správné = motivace bez sebeobran*“: Ústřední duchovní charakteristika je empatie a transcendentalita. Měřítkem vztahů k sobě a druhým lidem je rezignace na sebeobraně zaměřením meziosobní komunikace, schopnost přijímat druhé lidi bez jakýchkoliv zábran a schopnost dát jim pocit, že jsou milováni (REMEŠ, 1998).

Tento nábožensko-duchovní vývoj může ustrnout v některé fázi či klesnout na předešlou. Tím se může stát duchovně náboženská složka brzdou dalšího rozvoje. Dle Pecka se má při terapeutické činnosti usilovat o to, aby jedinec byl schopen zakomponovat morálně hodnotovou (duchovní) dimenzi do své osobnosti na vývojové úrovni, která mu odpovídá (REMEŠ, 1998).

Hagioterapeutická sezení jsou v zásadě tematicky orientované skupiny, které se zabývají důležitými existenciálními otázkami člověka a jsou inspirovány biblickými příběhy a v nich obsaženými morálními konflikty a životními postoji. Tato setkání se nezaměřují na běžný náboženský výklad biblických příběhů a hledání odpovědi na otázku, co chtěl autor příběhem říci. Naopak vychází z přesvědčení, že v každém biblickém příběhu je skryto velké množství významů, které nás mohou oslovit a působit na nás. Aby nedošlo k nebezpečným dezinterpretacím, jsou osobní inspirace skupinově zpracovány. Skupinové zpracování umožňuje zaměřit se na otázku, proč určitý obraz jedince oslovil. Skupiny jsou řízené direktivně terapeutem a jsou otevřené. Hlavní zaměření spočívá ve zpracování názorů a postojů. Každý účastník je vyzván, aby se k tématu vyjádřil konkrétně ze své osobní zkušenosti. V této oblasti existuje nebezpečí, že členové skupiny budou utíkat do pouhých intelektuálních debat, bez hlubšího emocionálního prožívání. Díky tomu hagioterapie používá tyto techniky: vzájemné překládání „jazyků“, dovádění do extrému a strategie hovoru „O čem to vlastně je?“. Tyto metody se zaměřují především na „zeskutečňování“ dané situace (REMEŠ, 2009d).

Technika **vzájemného překládání „jazyků“** stojí na myšlence, že každý člověk má jiný vnitřní obraz skutečnosti neboli že každý člověk vnímá a vykládá skutečnost jinak, individuálně. Každý člověk má svůj specifický „jazyk“, ve kterém se cítí dobře, ale ostatní mu úplně nemusí porozumět. V terapii potom díky překládání těchto individuálních jazyků, hlavně překladem jazyka rozumu a citů a jazyka tam-a-tehdy a zde-a-nyní, je možné vést klienta, aby vstoupil do „jazyka reality“ a neschovával se ve svých vlastních fantaziích.

Tento „jazyk reality“ má pro klienta zeskutečňující efekt a poskytuje mu prožít situaci jako svou životní skutečnost (REMEŠ, 2009d).

Technika **dovádění do extrému** je užívána díky tomu, že v extrémech se ozřejmují skutečnosti. Princip této metody vyplývá již z jejího samotného názvu. Situaci, ve které se člověk nachází, či emoci, kterou právě prožívá, terapeut dovede do co nejextrémnějšího bodu. Tak paradoxně dojde k uvědomění si absurdnosti, a tím uvědomění si reality (REMEŠ, 2009d).

Poslední technika užívající se v hagioterapii je technika „**O čem to vlastně je?**“. Díky tomu, že smyslem hagioterapie je rozvoj fungování myšlenkových struktur, je vedení rozhovoru zaměřeno na nalezení inspirujících myšlenkových vzorců. Otázky typu „Jak to je?“ jsou nahrazovány otázkami „O čem to vlastně je?“. Tedy hledáním odpovědí na otázku, jak je možné vysvětlovat netradiční způsoby myšlení a jednání. V praktickém užití se terapeut ptá člena skupiny, kterého zaujal nepodstatný obraz v příběhu, asi takto: „*Kdyby tento obraz symbolizoval něco uvnitř mé duše, o čem by to mohlo být? Kdyby tento obraz symbolizoval něco v mém vnějším životě, o čem by to mohlo být?*“ (REMEŠ, 2009d)

Dalo by se říct, že všechny tyto techniky nalezneme v rámci jedné skupiny. Nejsou používány v určitém pořadí, spíš vždy podle toho, co vyplyne ze situace.

Terapeutická intervence má obecný a speciální cíl. Obecný cíl je zaměřován na rozbití obrazu falešného sociálního „Já“. Jinak řečeno, aby klient odložil masku, za kterou se skrývá a na které je závislý. Zároveň se soustředí na přijetí pravého autentického „Já“. Konečným terapeutickým cílem obecného zaměření je navození stavu přijetí k osobní proměně a přestavbě hodnotového systému (REMEŠ a HALAMOVÁ, 2004).

Speciální cíl terapeutické práce působí na morálně axiologickou oblast a obsahuje dva stupně. První stupeň spočívá v procvičování schopnosti převzít odlišné sociální perspektivy. S ohledem na

praktické uplatnění to znamená procvičení prožitkové ztotožnění se s jednotlivými postavami biblických příběhů. Na druhém stupni jde o schopnost zaujmout hodnotově morální postoj k různým morálním dilematům (REMEŠ, 1998).

V PL Bohnicích je skupinová hagioterapie určena pro klienty, kteří jsou hospitalizováni na jednotlivých odděleních pro závislosti, a zároveň i pro klienty, kteří již ukončili svou léčbu na psychiatrii a docházejí pouze ambulantně a na terapii. Ve skupinách se objevují v hojné míře i studenti z různých škol, kteří sem přicházejí na odborné stáže a jsou zároveň členy a účastníky skupiny.

Primárně je však hagioterapie určena lidem se závislostním chováním. Proto je potřeba tuto specifickou skupinu definovat. Peseschkian vykládá zneužívání alkoholu a drog pozitivním způsobem: *„Závislí mají schopnost učinit své konflikty na přechodnou dobu snesitelnými. Kromě toho mají schopnost vytvořit si pocitem vnitřního tepla iluzi bezpečí a uvolněním zábran a úzkostí usnadnit přijetí vlastní osobnosti“* (PESECHKIAN, 1999, s. 139).

Bible je soubor různých knih, z různých časových období a od různých autorů. Vykládat Bibli je relativně složité. Při biblické exegezi je potřeba zohledňovat velkou spoustu faktorů. V této kapitole jsme se zabývali výkladem Bible, který souvisí s hagioterapií – výkladem existenciálním a výkladem hlubinným.

Bible je hlavní kniha, kterou užívá hagioterapie. Čerpá z biblických příběhů, které se člověka mohou dotknout jak v jeho rovině existenciální, tak v rovině hlubinné. Mohou mu poskytnout morální poučení či například nastavit zrcadlo vlastního chování.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

ÚVOD

Předpokladem dobrého výkladu textu je pozorně číst a naučit se klást si nad textem správné otázky (FEE a STRUART, 2005). Tímto předpokladem se budu řídit po celou dobu. Pokusím se v terapeutických sezeních hledat určitý druh otázek, které se týkají osobní existenciální analýzy, tak jak ji chápe Alfred Längle.

V této části práce spojíme výše popsanou teorii s praxí, která se praktikuje v PL Bohnicích, pomocí záznamů z hagioterapeutických skupin. V těchto nahrávkách se pokusím jasnými příklady poukázat na strukturu osobní existenciální analýzy. Dalo by se říci, že jde o snahu zjistit, jak je teoretický základ hagioterapie užíván i v praxi.

5.1 Výzkumné otázky a cíle

Hlavním cílem práce je hledání podobnosti mezi strukturou hagioterapeutického sezení a strukturou „Osobní existenciální analýzy“, popsané Alfreidem Länglem. Vycházím zde z předpokladu, že v praktickém užití hagioterapie se uplatňuje čtyř krokový scénář osobní existenciální analýzy (PEA 0, PEA 1, PEA 2, PEA 3). Jde ve své podstatě o srovnání teoretického základu a praktického užití, do jaké míry se v hagioterapii pracuje s těmito čtyřmi pevně danými kroky.

Postupy PEA jsou původně Länglem zkoncipované a aplikované na životní příběhy klientů. Dalším cílem práce je snaha ukázat, že kroky PEA je možné aplikovat nejen při práci s příběhem individuálním, ale i při terapeutické práci s příběhem vnějším. Je to díky tomu, že s vnějším příběhem je člověk schopný se identifikovat a tak ho přijmout do jisté míry za svůj vlastní. Tento princip je popsán v teoretické části práce spolu s dalšími funkcemi příběhu.

Výzkumné otázky jsem tvořila během analýzy dat. (1) Objevují se v jednotlivých fázích hagioterapeutického procesu specifické otázky, které jsou užívané pro jednotlivé kroky v existenciální analýze? (2) Následují v hagioterapii jednotlivé fáze vždy za sebou ve stejném sledu, jako je tomu v PEA?

5.2 Typ výzkumu

Pro praktickou část práce jsem zvolila formu kvalitativního výzkumu. Jedním ze základních typů kvalitativního výzkumu je případová studie. „*V případové studii jde o zachycení složitosti případu, popis vztahů v jejich celistvosti...Případové studie jsou zaměřené na hledání relevantních ovlivňujících faktorů a na interpretaci vztahů*“ (HENDL, 1999, s. 50).

Případové studie lze užít pro porozumění, exploraci a popis. Zde je případová práce zvolena pro popis struktury hagioterapeutických skupin.

5.3 Metoda sběru dat

Veškeré potřebné materiály týkající se hagioterapeutických skupin jsem shromažďovala v rámci své stáže v PL Bohnicích, která probíhala v lednu 2011. Zde jsem byla jedním z přímých účastníků skupiny a pomocí digitálního audiozáznamu jsem shromažďovala potřebná data pro výzkum. Nahrávky na diktafon byly pořízeny se souhlasem všech klientů. Skupiny probíhají třikrát v týdnu, během stáže jsem byla přítomna na celkem devíti skupinách, ze kterých jsem pořídila záznam. Informace o teorii hagioterapie jsem čerpala jak od MUDr. Remeše, tak i z internetového portálu pro hagioterapii a pastorační medicínu.

Vzhledem k obsahu celé práce a i k výzkumným otázkám, nebylo zapotřebí zabývat se přímo tematikou skupin a životními příběhy členů skupin. Nezáleží na daném tématu, respektive na užitém biblickém příběhu pro danou skupinu, protože je zde hledána existenciálně analytická struktura celého průběhu sezení, která je podle popsané teorie jedním z pilířů hagioterapie. Pro hledání dané

struktury byly vybrány tři náhodné biblické příběhy, které se v jednom týdnu čtou opakovaně na všech třech skupinách. Výzkumný vzorek tedy tvoří celkem devět skupin a tři různé biblické příběhy, které byly čteny. Veškeré skupiny jsou vedeny stejným terapeutem, který má již detailně rozpracovanou metodiku vedení skupin.

5.4 Metoda zpracování a analýza dat

Při zpracování dat jsem postupovala dle zásad kvalitativního výzkumu, jak je popisuje Hendl (1999). Uvádí zásady jako otevřenost, zahrnutí subjektivity, procesualnost, reflexivita, zaměření na případ, historicita, kontextuálnost a další (HENDL, 1999).

Analýza je zaměřena na vybrané záznamy ze skupin. Samotné analýze předcházela fáze přípravy dat pro analýzu: Nahrávky z diktafonu jsem nejprve přepsala do písemné podoby. Se záznamy v textové podobě jsem dále pracovala. Nejprve jsem označovala pomocí různých barev v textu jednotlivé fáze skupiny. Přitom jsem vycházela z teoretického základu osobní existenciální analýzy. V textu jsem se pokoušela hledat právě čtyři kroky, které jsou popsány Alfriedem Länglem v jeho strukturované psychoterapeutické metodě osobní existenciální analýzy. První fáze – PEA 0 – je fáze popisná, druhá fáze – PEA 1 – fáze sebepřijetí, třetí fáze PEA 2 – fáze zaujetí postoje a závěrečná fáze – PEA 3 – je fáze rozhodnutí či projevu (podrobné rozpracování viz kapitola 2.4.2 Popis jednotlivých kroků PEA). Tímto jsem získala jednotlivé celky, které obsahují otázky užívané v jednotlivých krocích PEA. Tyto celky jsem později převedla do významových jednotek a přiřadila jim příslušné názvy, kterými jsou označeny jednotlivé podkapitoly ve výsledcích analýzy záznamů ze skupin.

Po přípravě dat pro analýzu, jsem se zaměřila na analýzu samotnou, pro kterou jsem použila metodu zachycení vzorců. Díky této metodě jsem v datech vyhledávala a zaznamenávala opakující se strukturu hagioterapeutického procesu.

Biblické příběhy zde tvoří spojovací článek s existenciální analýzou. Díky tomu, že ve všech biblických příbězích, které jsou v hagioterapii užívané se vyskytují existenciální témata, jako například téma smrti a viny.

Na rozebíraných skupinách byly čteny celkem tři různé příběhy: Dína a Šekem (Gen 33,18 – 34,31), Josef a jeho bratři (Gen 37,2b – 36), Saul a Nácháš Amónský (1 Sam 10,17 – 11,15a). Každý příběh se během týdne čte třikrát na skupinách s různým složením členů. Vždy jde o dvě ženské skupiny a jednu mužskou.

5.5 Výzkumný soubor

Jak jsem již uvedla, výzkumný soubor činí celkem devět skupin, ze kterých je šest skupin ryze ženského složení a tři skupiny naopak mužské. Počet členů skupiny byl proměnlivý, přičemž minimální počet byl pět klientů a maximální počet byl jedenáct klientů. Hagioterapie se koná v PL Bohnicích každé pondělí, úterý a čtvrtek. Skupiny většinou trvají 90 minut maximálně 120 minut.

Převážná část klientů byla v době pořizování záznamů hospitalizována v psychiatrické léčebně na oddělení pro závislé na návykových látkách a patologické hráče. Část členů skupin tvořili i stážisti z různých škol, kteří byli přímo zapojeni do skupinového dění. Tyto informace slouží pouze jako dokreslení situace pro ucelený obraz o skupinách, nijak neovlivňují výsledky výzkumu.

5.6 Výsledky analýzy záznamu ze skupin

V této části jsem se zabývala otázkou struktury skupin a opakujících se postupů během hagioterapeutických sezeních.

Vycházím zde z pevně definované struktury „Osobní existenciální analýzy“, jejích cílů a především otázek, které si klade v jednotlivých fázích procesu.

5.6.1 Metodický postup PEA

Pro upřesnění, zde uvádím metodický postup „Osobní existenciální analýzy“, který Längle popisuje ve své práci *Personale*

Existenzanalyse (1993). Představuji to zde jako úvod k výsledkům analýzy dat ze záznamů skupin, protože z teoretické části (viz kapitola 2.4.2 Popis jednotlivých kroků PEA) není zcela jasné, co bylo přesně předmětem hledání v datech. Pro jednotlivé kroky jsou Länglem definované specifické otázky a postupy. Uvádím zde pouze ty, které souvisí s tématem. Tato část se týká praktického užití „Osobní existenciální analýzy“ a proto je uvedena v praktické části namísto v části teoretické.

1. Popis faktů - přijetí vztahu (PEA 0)

Cílem je věcnost, věcný popis faktů, který je možné dosáhnout pomocí technických kroků, kterými jsou zprávy, popisy, vyprávění, zjištění, zpřítomňování konkrétních situací. Terapeut postupuje empatickým vyptáváním a vyjasňováním rozporů. Především jde o snahu rozpoznat „co je pravda“.

Otázky

OTÁZKA ZÁKLADNÍ: „*CO SE DĚJE?*“

- *Co se říká?*
- *Jak se to říká?*
- *Proč se to říká?*
- Doporučení: v průběhu první fáze zkoumat vše co klient nechápe a vyjasňovat rozpory. Pozornost nevěnovat citům, představám, fantaziím a přáním, nýbrž klást neustále otázky na fakta: „*Co se doopravdy stalo?*“

2. Vyhledávání prožitků a dojmů - sebpřijetí (PEA 1)

Cílem je zjištění, co je podstatné v prožitku, který je prožíván ve vztahu k dané situaci. Jde o to, aby se klient otevřel vlivu pozorovaného předmětu a nechat vyplynout na povrch spontánní prožitky.

Otázky

OTÁZKA ZÁKLADNÍ: „JAKÉ TO PRO VÁS JE?“

- *Co při tom můžete cítit?*
- *Jak to nyní prožíváte? Co se Vám na tom nyní líbí? Co Vám naopak vadí?*
- *Jaký to na Vás dělá dojem? Co vyvolává ten dojem? Co to je?*
- Doporučení: v průběhu druhého kroku zaměřit pohled nejprve do nitra klienta na spontánní cit a spontánní impuls, později se zaměřit na předmětnou skutečnost, tedy směrem ven.

3. Objasnění prožitků k porozumění a zaujetí postoje - sebeodstup (PEA 2)

Cílem je dát do vztahu to, co zde již je, s tím, co je nové. Jako technické kroky jsou užívány především porozumění, zaujímání stanoviska a začleňování emocionality do celku hodnotových vztahů, do svědomí. Terapeut postupuje metodou přímé řeči, výkladu, konfrontace a interpretace.

Otázky

OTÁZKA ZÁKLADNÍ: „CO SI O TOM MYSLÍTE?“

- *Chápete, že to tak na Vás působí?*
- *Jak k tomu vlastně mohlo dojít? Rozumíte tomu druhému? V čem se to dotýká Vás?*
- *Co si o tom myslíte? Myslíte, že to bylo dobré, správné?*
- *Jak to hodnotíte? Co Vás k tomu napadá?*
- Doporučení: klient by měl být schopen učinit hodnocení dané situace a zaujmout vnitřní postoj.

4. Propracování přiměřené odpovědi prostřednictvím činu – sebezkušenosti (PEA 3)

Cílem je sebeaktualizace, která slouží jako příprava k uskutečnění existence. V tomto kroku je uskutečněna odpověď. Jako metoda je užíváno přehrávání scénářů. Díky tomu by měl být klient zaměřen do budoucna.

Otázky

OTÁZKA ZÁKLADNÍ: „*JAK MŮŽETE USKUTEČNIT TO, CO CHCETE?*“

- *Co byste teď chtěl konkrétně udělat a co uděláte?*
- *Jak to uděláte?*
- *Co k tomu máte za prostředky?*
- *Kdy to uděláte?*

5.6.2 Uvedení do příběhu

Popis probíhající situace ze skupin

Začátek hagioterapeutického procesu spočívá v představení biblického příběhu pro danou skupinu. Příběh je čten třikrát za sebou, nejprve dvěma klienty a nakonec terapeutem. Mezi jednotlivými čteními terapeut uvádí klienty do kontextu s historickou situací a vysvětluje vztahy mezi jednotlivými postavami v příběhu. Tím, že je Bible v podstatě historický dokument, tak mohou být pro klienty příběhy nesrozumitelné, proto je terapeut vysvětluje, tak aby klienty vtáhl do děje. Vtáhnutí do děje způsobuje celkový projev terapeuta, energie a i mluva.

Před začátkem samotného čtení biblického příběhu terapeut svými slovy popisuje průběh příběhu, uvádí tak klienty do obrazu.

Terapeut (dále již pouze T): „*Dobře, půjdeme k dnešnímu příběhu. My se teď dostaneme do úplně jiného období těch židovských dějin, někdy kolem roku 1050 př.n.l., tak se nejčastěji odhaduje. Židé žijí,*

Izraelci žijí na tom území v Izraeli, ale tak různě promíchaně s těma ostatníma národama a pořád je štve, že nemají žádnou centrální moc, čili většinou jsou těma ostatníma národama utiskováni a oni si říkají, že je to prostě tím, že my nemáme krále. My potřebujeme krále, a tak tlačí muže, který se jmenuje Samuel, ať jim ustanoví krále...“

Po prvním přečtení příběhu klientem následuje upřesnění detailů a souvislostí, týkajících se zeměpisné polohy měst, objasnění historických souvislostí, rodinných vztahů a celkové kultury tehdejší doby, které terapeut uvádí pro lepší uchopitelnost do kontextu dnešní doby.

T: *„Amón to bylo na území dnešního Jordánska, čili na východ od řeky Jordán a fakt, že dnešní hlavní město Jordánska se jmenuje Amán a je to jakoby ono, to je podle tohohle Amóna...Ty čísla jsou neuvěřitelně velký, totiž slovo tisíc se v hebrejštině užívalo jako oddíl, ale oddíl čítal řádově kolem 10 mužů, takže místo 300 000 by mohlo být 3 000...“*

Následuje druhé čtení klientem, po kterém terapeut dává otázku všem členům, zda již příběhu rozumí či zda jsou nějaké nejasnosti. *„Je tam nějak něco v tomhle příběhu, čemu nerozumíte?“*

Po zodpovězení otázek a případně dalším celkovém shrnutí příběhu, následuje etapa, která uzavírá popisnou fázi a zároveň umožňuje přechod do fáze druhé, která je zaměřená na emoce.

T: *„Tak pojďme, teď odložme ty Bible, protože si uděláme takovou meditaci a to aktivní imaginaci, to je takový smyslový zpřítomnění toho příběhu. Já to přečtu ještě jednou a zkusme teda všichni ten příběh prožívat ve své fantazii, vidět, slyšet, prostě všemi smysly a taky emocemi, jako kdybychom se tam mohli opravdu přenést.“*

Po aktivní imaginaci, která slouží k umocnění emocí, mají klienti pět minut na to, aby se do příběhu, každý zvlášť ponořil a našel, co ho oslovuje v jeho vlastní životní situaci, co se mu líbí nebo co ho naopak štve.

Shoda v otázkách a postupu s PEA 0

Z uvedených zásad, které platí pro první krok osobní existenciální analýzy, se první fáze hagioterapie shoduje hned v několika bodech.

Základní otázka „*Co se děje?*“ je v hagioterapeutických skupinách zodpovězena. Nejprve uvedení terapeutem, který popisuje děj vlastními slovy, potom následným prvním čtením, druhým čtením a závěrečným třetím čtením. Během každého čtení jsou věcně popisovány vztahy mezi jednotlivými postavami a je objasňován kulturně historický rámec příběhu. Jsou vyjasňovány rozборы, které mohou čtením příběhu vzniknout.

Rozpor s PEA 0

Při aktivní imaginaci jsou klienti vyzváni k tomu, aby si příběh přehrávali jako film ve své fantazii a přitom aktivně prožívali emoce spojené s danou situací. PEA 0 se citům, představám a fantaziím nevěnuje.

Výstup

Uvedení do příběhu je ve většině nalezených bodů srovnatelné s popisnou fází osobní existenciální analýzy. Rozpor, který byl nalezen, je možné chápat jako přechod či spojovací článek mezi jednotlivými fázemi. Třetí čtení má totiž jak funkci popisnou, tak funkci, která umocní prožitek ze čtení příběhu.

5.6.3 Nejsilnější emoce

Popis probíhající situace ze skupin

Po několika minutové pauze, kdy členové skupiny mají možnost zaměřit se na pasáže příběhu, které je oslovily, přichází zaměření na emoce, které příběh ve členech vyvolává.

T: „*Jako vždycky na začátku, když se snažíme trošku se s tím příběhem sjednotit, sblížit, dotknout se ho v hloubce, tak se ptáme na emoce, jaký emoce v nás ten příběh vyvolává?*“

Následuje kolečko, při kterém terapeut povzbuzuje pro jednoznačné vyjádření emoce. Pro členy, kteří jsou na hagioterapii poprvé je často velmi složité vyjádřit emoci pouze jedním slovem. V mnoha případech se stávalo, že v klientech příběh žádné emoce nevyvolával. Potom následovala otázka: „*Představ si, že tam nějaká emoce přece jenom je. Která by to byla?*“

Vyslovení emoce zde funguje jako rituál pro zmapování terénu. Pro zjištění jaká emoce převládá „tady a teď“. Jakmile klient začne rozvíjet svou myšlenku a vysvětlovat proč to tak prožívá, tak je terapeutem zastaven a vrácen opět k převládající aktuální emoci.

K: „*Já jsem také cítila, že mě to otravuje, myslím, že mě na tom otravují ty ničemové, ti co...*“ T: „*Počkej, počkej. Takže otrávenost?*“

Všechny tři příběhy, které byly čteny (Dína a Šekem, Josef a jeho bratři, Saul a Nácháš Amónský) mají dramatický průběh (viz příloha č. 1), proto je překvapivé, že někteří klienti při popisování příběhu říkají, že prožívají například radost nebo nudu. Aby terapeut vtáhl do příběhu i členy, kteří se zatím neponořili hlouběji, užívá další kolečko, při kterém se ptá na nejsilnější emoce, které může příběh vyvolat, například na vztek či na radost.

T: „*Pojďme zkusit teda, co mě v tom příběhu nejvíc štve. Aneto, co tě nejvíc štve?*“ K: „*Mě tam nejvíc štve Josef, protože se vytahuje před těmi svými bratry, jako největší posměváček a rozmazlenec.*“

K: „*Mě tam nejvíc štve to, že když ho jakoby přepadl ten Duch boží, tak on se vlastně rozlítl, byl strašně zlej a začal vykonávat jakousi spravedlnost.*“

Fáze uchopení a pojmenování nejsilnější emoce plynule přechází v živou diskuzi, která jak se na první pohled zdá nemá žádnou

strukturu. Svůj řád však má. Terapeut se snaží vypíchnout určité okamžiky z každého příběhu.

Shoda v otázkách a postupu s PEA 1

Základní otázku, kterou si klade PEA 1 zní: „*Jaké to pro Vás je?*“

Z uvedených příkladů je patrné, že druhá hagioterapeutická fáze si klade stejný druh otázek. *Jak to nyní prožíváte? – „Jaký emoce v nás ten příběh vyvolává?“ Co Vám vadí? – „Co mě v tom příběhu nejvíc štve?“ Co dělá ten dojem? – „Tebe štve nejvíc co?“*

Rozpor s PEA 1

Mezi těmito dvěma rovinami nebyl nalezen žádný rozpor.

Výstup

Fázi vyjádření emoce v hagioterapii je možno přirovnat k fázi vyhledání původních prožitků a dojmů v osobní existenciální analýze.

5.6.4 Správné - nesprávné

Popis probíhající situace ze skupin

Po vyjasnění emocionální stránky, nadchází fáze zaujetí vnitřního postoje. Začíná živá diskuze, která se odvíjí od emočního prožívání. Terapeut spojuje události z příběhu s životními příběhy klientů. Snaží se jim nastavit zrcadlo a konfrontovat je se skutečností.

T: „*Řekni mi, prosím tě, proč tě štve právě tohle? Vždyť ty ses choval stejně, když jsi támhle nasával. Ty ses schovával za lahev úplně stejně, jako Jákob za své syny, protože nechtěl nic řešit a potom brečel, co mu to vlastně provedli za hroznou věc.*“

Každý člen postupně dostává do ruky dřevěný meč, který symbolizuje právo na vyjádření svého názoru. Klienti si tento meč postupně předávají a říkají, co si o celém příběhu myslí, jak na ně působí.

Během povídání je terapeut konfrontuje s opačným pohledem na věc, než který sami popisují.

T: *„Co si myslíš, že cítí Dína, během celého toho příběhu? V čem jsi ty jako Dína?“*

K: *„Myslím si, že každý v sobě máme svého Šimona a Léviho. Je to černá stránka naší duše, která je zakopaná hluboko pod povrchem, tak že o ní ani nevíme.“*

Členové skupiny se nevyhnou hodnocení situace, do kterého se jim nechce. Terapeut užívá různé situace ze současnosti či významné situace z historie, pro vyburcování k rozhodnutí, zda to bylo správné nebo špatné, k tomu přirovnává biblický příběh.

T: *Čili tobě to přijde přehnané, že to je nesprávné. Palach když se upálil.* K: *„To mně taky nepřijde jako normální.“* T: *„Že je to špatně, Jan Hus.“* K: *„Toho upálili.“* T: *„Počkej, ten kdyby to odvolal, tak ho neupálili. Taky fanatic, jo?“* K: *„Já si u toho Palacha nemyslím, že to bylo fanatický.“* T: *„Já spíš chtěl slyšet správné – nesprávné.“*

Shoda v otázkách a postupu s PEA 2

PEA 2 se skrze emoce se propracovává k porozumění a z něj vyplývajícího zaujetí postoje. Užívá provokaci k hodnocení a rozhodování. Základní otázka zní: *„Co si o tom myslíte?“*

Takto postupuje i hagioterapie. Pobzbuzuje klienty ve vyjádření jejich názoru, co a proč je na příběhu zaujalo. Využívá konfrontaci pro zaujetí vnitřního postoje. Otázky definované pro PEA 2 se překrývají s otázkami užívanými v praxi.

Chápete, že to tak na Vás působí? – „Proč tě zaujal zrovna tenhle Nácháš? Ty máš nějakou zkušenost s agresivníma chlapama?“ Rozumíme tomu druhému? – „Pojďme si říct co mohl podle Vás prožívat Saul v průběhu celého příběhu.“ V čem se to dotýká Vás? – „Kdy ses choval jako Jábešani?“, „Myslíš, že ty ses nikdy

nepovyšova,l jako to dělal Josef? “ Jak to hodnotíte? – „Nevyhýbej se tomu a řekni správné nebo nesprávné?“

Rozpor s PEA 2

Rozpor mezi rovinou hagioterapie a osobní existenciální analýzy nebyl shledán.

Výstup

Výstupem je shoda mezi třetí fází hagioterapie a třetím krokem PEA. V obou případech jde o zaujetí vnitřního postoje a usilování o právo na život (ospravedlněnou existenci). Během diskuzí se často objevovala existenciální témata, především témata týkající se smrti, viny a víry.

5.6.5 Perly

Popis probíhající situace ze skupin

Po ukončení velmi energické diskuze, vedené direktivně terapeutem, nastává závěrečná fáze skupin. Totiž zamyšlení nad tím co klientům skupina přinesla, o co jsou dnes na konci skupiny bohatší než na začátku. Každý si vezme do ruky skleněnou kuličku, která symbolizuje perlu, kterou lovili dávní lovci perel. Ze začátku skupiny terapeut nabádá členy, aby nechvíli zaměřili svou pozornost na stoličku, která se nachází ve středu kolečka.

T: „Tak ty kuličky mají symbolizovat perly a my se teď do toho pokusíme ponořit, do toho příběhu a tím symbolickým těžkým kamenem, pomocí něhož lovci se nechávali stahovat na dno tak pro nás je to, když si zase uvědomíme, jak tahle kniha dokáže oslovovat lidi a nabádat je k nalézání svých témat, tak i my se dnes pokusíme tam najít nějaký ty perly, určitě tam jsou někde schované.“

V závěrečné fázi se terapeut opět k tématice perel vrací. Vyzve všechny členy, aby si do ruky vzali kuličku, kterou zase vrátí při sdělování své odpovědi. Perly někdy mohou sloužit jako impulz pro uvědomění, co bych mohl v životě dělat, co jsem udělal špatně/dobře

nebo čeho se mám vyvarovat. V některých případech pokud se klient vyhýbá odpovědi, tak je terapeutem vyzván: T: „*Dobře teda, hele tam mi řekni, jaký morální ponaučení z toho příběhu pro tebe vyplývá?*“

T: „*Tak pojďme si vzít perly a pojďme to chytnout. O co jsem bohatší, než jsem byla před dvěma hodinami.*“

Nejprve si bere slovo terapeut a potom ho posílá dál do kolečka.

K: „*No já jsem si dneska uvědomila, že i já mám v sobě nějakou agresivitu. Ta ale není špatná, ve svý podstatě je dobrá...*“

Shoda v otázkách a postupu s PEA 3

Základní otázkou pro PEA 3 je: „*Jak můžete uskutečnit to, co chcete?*“ Je tím především myšleno uskutečnění činu a uskutečnění existence.

Třetí fáze hagioterapie se s PEA 3 shoduje ve formování odpovědi. Hagioterapie odpovídá na to, co klientům skupina přinesla. Formulují závěr neboli odpověď.

Rozpor s PEA 3

Osobní existenciální analýza je ucelená psychoterapeutická metoda, trvající déle než jednu skupinu. Proto je zaměřena ve své třetí a konečné fázi na vypracování odpovědi prostřednictvím činu. Klade si otázky, které klienta umožňují směřovat do budoucna a plánovat s ním strategii jeho jednání.

Na rozdíl od toho, v hagioterapii klienti prochází všechny čtyři kroky PEA během jedné skupiny. Díky tomu není prostor pro konkrétní plánování jednání. To je však zastoupeno formulací odpovědi na otázku: „*Co si z dnešní skupiny odnáším, o co jsem bohatší?*“ nebo „*Jak by mohlo znít morální ponaučení z tohoto příběhu?*“

Výstup

Závěrečné fáze hagioterapie a PEA 3 se neshodují ve svých kladených otázkách.

ZÁVĚR

Výzkumné šetření práce bylo zaměřené na to, jakým způsobem se hagioterapie řídí strukturou „Osobní existenciální analýzy“. Výzkumný soubor tvořilo celkem devět hagioterapeutických skupin.

Předpokládala jsem, že v praktickém užití hagioterapie se uplatňuje čtyř krokový scénář osobní existenciální analýzy (PEA 0, PEA 1, PEA 2, PEA 3). Tento předpoklad se potvrdil. Na všech devíti skupinách, byla tato struktura zachována. Jednotlivé kroky za sebou plynule navazovaly beze změn.

Na výzkumné otázky lze odpovědět. Celkem v prvních třech fázích hagioterapeutického procesu – uvedení do příběhu, nejsilnější emoce a správné-nesprávné, byly nalezeny specifické otázky, užívané v jednotlivých krocích PEA – ve fázi popisné PEA 0, ve fázi vyhledávání prožitků PEA 1 a ve fázi zaujetí postoje PEA 2. Všechny čtyři fáze v hagioterapii pravidelně následovaly za sebou.

Závěrem výzkumného šetření je třeba říci, že první tři kroky osobní existenciální analýzy jsou srovnatelné s prvními třemi fázemi hagioterapie. Poslední čtvrtý krok je v metodickém postupu „Osobní existenciální analýzy“ popsán jako uskutečnění jednání, při které terapeut s klientem plánují co vše je potřeba k vykonání činu. Hagioterapeutická fáze se s tímto krokem úplně neztotožňuje. Hledá výstup ze skupiny, hledá to, co nám skupina přinesla a o co jsme nakonec bohatší. Je to způsob uzavření skupiny.

Jak jsem již jednou zmínila metodický postup PEA je půdně zpracován pro práci s životními příběhy klientů, během déle trvajících terapeutického procesu. Jedním z cílů celé práce byla snaha ukázat, že jednotlivé kroky PEA lze aplikovat i v průběhu jedné skupiny a to poměrně efektivně, prostřednictvím práce s textem, který má silnou tematiku. V této práci je pozornost zaměřena na silné texty v podobě biblických příběhů, nicméně tento postup lze však aplikovat i na jiné příběhy, například na příběhy pohádkové, mytické či obecně na silné literární příběhy.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývá tematikou existenciálního výkladu Bible, který je užíván v hagioterapiích.

Na základě vlastních zkušeností a prožitků, které jsem získala v rámci svého studia i z pozdější praxe a studiem odborné literatury, jsem postupně došla k poznání, v jaké míře se struktura existenciální analýzy objevuje v praktickém užití při hagioterapiích.

Pro hagioterapeutická sezení je typické čtení poutavých biblických příběhů, ve kterých člověk může najít sám sebe. Dochází zde k uvědomění, jakým způsobem se člověk má či nemá chovat. Z příběhů obecně vychází určité morální poučení, které můžeme hledat v příbězích jednodušších, jako jsou například pohádky, tak i v příbězích velmi spletitých a na první pohled dosti neuchopitelných, jako jsou biblické příběhy. Právě díky poněkud špatné čitelnosti příběhů obsažených v Bibli, používá hagioterapie určitou strukturu, vycházejícího z teoretického rámce osobní existenciální analýzy. Příběh a vlastně celé sezení je možné díky struktuře lépe překonat a užít ve svůj prospěch. Zároveň je Bible zásobárnou existenciálních témat, které řeší každý člověk bez výjimky.

V jednotlivých fázích hagioterapeutického procesu byly nalezeny specifické otázky, užívané v osobní existenciální analýze. Celkový postup jednotlivých kroků se hagioterapii pravidelně opakoval.

Pro praktické užití je práce podnětná tím, že se snaží ukázat, jak lze pomocí strukturované teorie, která je původně koncipovaná pouze pro práci s životními příběhy klientů, efektivně terapeuticky pracovat i vnějšími příběhy, které oslovují klienta a jsou velmi silné.

SEZNAM LITERATURY

BULTMANN, R. *Ježíš Kristus a mytologie*. Přel. Ivo Tretera. Praha: Oikoymenh, 1995. 66 s.

BIBLE: Písmo svaté Starého a Nového zákona. Český ekumenický překlad. 3. přepracované vydání. Praha: Česká biblická společnost, 1993. 1290 s.

FEE, G. D.; STUART, D. *Jak číst Bibli s porozuměním*. Přel. A. Koželuhová. Plzeň: Návrat domů, 2005. 236 s. ISBN 80-7255-127-2.

FRANKL, V. E. *Člověk hledá smysl: úvod do logoterapie*. Překl. Z. Trtík. Praha: Psychoanalytické nakladatelství J. Kocourek, 1994a. 88 s. ISBN 80-901601-4-X.

FRANKL, V. E. *Vůle ke smyslu: vybrané přednášky o logoterapii*. Přel. Vladimír Jochmann. Brno: Cesta, 1994b. 212 s. ISBN 80-85139-29-2.

FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. Přel. Vladimír Jochmann. Brno: Cesta, 2006. 237 s. ISBN 80-7295-085-1.

FRANKL, V. E. *Teorie a terapie neuróz*. Přel. Karel Balcar. Praha: Grada, 1999. 172 s. ISBN 80-7169-779-6.

FREEDMAN, J.; COMBS, G. *Narativní psychoterapie*. Přel. Ivo Müller. Praha: Portál, 2009. 320 s. ISBN 978-80-7367-549-3.

GRÜN, A. *Nebe začíná v tobě: moudrost Otců pouště pro dnešní dobu*. Přel. Jiřina Štouračová. Praha: Zvon, 1997. 107 s. ISBN 80-7113-227-6.

GRÜN, A. *Hlubinně psychologický výklad Písma*. Přel. Josef Hermach. Praha: Česká křesťanská akademie, 1994. 85 s. ISBN 80-85795-05-1.

- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál, 2010, s. 19, 46, 63, 137, 172, 179, 244, 361, 603. ISBN 978-80-7367-686-5.
- HAYES, J. H.; HOLLADAY, C. R. *Biblical Exegesis: A Beginner's Handbook*. Louisville: Westminster Knox press. 1987. ISBN 0-8042-0031-9.
- HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998. 166 s. ISBN 80-7178-7639.
- HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999. 278 s. ISBN 80-246-0030-7.
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, s. 97, 189. ISBN 80-7178-535-0.
- JUNG, C. G. *Archetypy a nevědomí* (Výbor z díla, II. svazek). Překl. Eva Bosáková, Kristýna Černá, Jan Černý. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka. 2003. 440 s. ISBN 80-85880-16-4.
- JUNG, C. G. *Snové symboly individuálního procesu* (Výbor z díla, V. svazek). Přel. Petr Patočka. Brno: Nakladatelství Tomáše Janečka. 1999. 316 s. ISBN 80-85880-19-9.
- KOPPOVÁ, J. *Starý zákon – kniha pro dnešní dobu*. Přel. Jana Veselá. Praha: Kostelní Vydří, 2003. 146 s. ISBN 80-7192-466-0.
- KRATOCHVÍL, J. *Příběhy příběhů*. Brno: Atlantis, 1995. 195 s. ISBN 80-7108-110-8.
- KRATOCHVÍL, *Základy psychoterapie*. 5 vyd. aktualiz. Praha: Portál, 2006. 384 s. ISBN 80-7367-122-0.
- LÄNGLE, A. *Personale Existenzanalyse*. Přel. Karel Balcar. In: Längle, A: Wertbegegnung. Phänomene und methodische Zugänge. Wien: GLE-Verlag, 1993. s 133-160.
- MOLICKA, M. *Příběhy, které léčí*. Přel. Ludmila Pušová. Praha: Portál, 2007. 141 s. ISBN 978-80-7367-203-4.

MÜLLER, L., MÜLLER, A. *Slovník analytické psychologie*. Přel. Johana Bucková. Praha: Portál, 2006, s. 214. ISBN 80-7178-863-5.

Nový biblický slovník, editor J. D. Douglas, Praha: Návrat domů, 2009, s. 101, 102, 1105, ISBN 978-80-7255-193-4.

OEMING, M. *Úvod do biblické hermeneutiky*. Přel. Filip Čapek. Praha: Vyšehrad, 2001. 264 s. ISBN 80-7021-518-6.

PESESCHKIAN, N. *Kupec a papoušek: využití orientálních příběhů v psychoterapii: názorné příklady pro výchovu a sebeovlivňování*. Brno: Cesta, 1996. 239 s. ISBN 80-85319-60-8.

PESESCHKIAN, N. *Příběhy jako klíč k dětské duši*. Přel. Eva Bosáková. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-275-0.

POKORNÝ, P. *Hermeneutika jako teorie porozumění: od základních otázek jazyka k výkladu Bible*. Praha: Vyšehrad. 2006. 508 s. ISBN 80-7021-779-0.

VIEWEGH, J. *Psychologie umělecké literatury*. Brno: Psychologický ústav AVČR ve spolupráci s Nakladatelstvím – Pavel Křepela, 1999. 306 s. ISBN 80-902653-1-6.

Výklad Bible v církvi – Dokument papežské biblické komise z 15. dubna 1993, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, 111 s., ISBN 978-80-7195-133-9.

RABAN, M. *Duchovní smysl člověka dnes*. Praha: Vyšehrad, 2008. 394 s. ISBN 978-80-7021-933-1.

REMEŠ, P.; HALAMOVÁ, A. *Nahá žena na střeše: psychoterapeutické aspekty biblických příběhů*. Praha: Portál, 2004. 147 s. ISBN 80-7178-921-6.

SÁZAVA, Z. *Kniha knih, Bible – přístup k ní, její četba, výklad a normativnost*. Praha: Církev československá husitská, 2008. ISBN 978-80-7000-021-2.

SOCHOROVÁ, M. *Český jazyk v kostce pro střední školy*. Praha: Fragment, 2007. 224 s. ISBN 978-80-253-0189-0.

ŠMAHELOVÁ, H. *Interpretace folklorní pohádky*. In POKORNÝ, P. *Hermeneutika jako teorie po porozumění: od základních otázek jazyka k výkladu Bible*. Praha: Vyšehrad. 2006. s. 367 – 380. ISBN 80-7021-779-0.

TOLSTOJ, L. N. *Vojna a mír*. Přel. Tamara a Vilém Sýkorovi. Praha: Naše vojsko, 1967. 372 s.

YALOM, I. D. *Existenciální psychoterapie*. Přel. Ivo Muller. Praha: Portál, 2006, 528 s. ISBN 80-7367-147-5.

INTERNETOVÉ ZDROJE

BALCAR, K. *Logoterapie a existenciální analýza V. E. Frankla* [online]. SLEA, 2007. poslední revize 23.10.2007 [cit. 2011-10-8]. Dostupné na: <<http://www.slea.cz/index.php/odborne-texty-mainmenu-2/4-karel-balcar/5-karel-balcar-logoterapie-a-existencialviktora-e-frankla>>

LÄNGLE, A. *Nalézt přitakání životu* [online]. Přel. Karel Balcar a Dalibor Dobrohruška. SLEA, 2007. poslední revize 3.3.2009 [cit.2011-30-3]. Dostupné na: <<http://www.slea.cz/index.php/odborne-texty-mainmenu-2/6-alfried-Längle/8-alfried-Längle-pritakani-zivotu>>

REMEŠ, P. *Hagioterapie* Hagioterapie [online]. Společnost pro hagioterapii a pastorační společnost, 2009a [cit. 2011-27-7]. Dostupné na: <<http://www.hagioterapie.cz/>>

REMEŠ, P. *Ontogeneze spirituality*. Hagioterapie [online]. Společnost pro hagioterapii a pastorační společnost, 2009b [cit. 2011-30-7]. Dostupné na: <http://www.hagioterapie.cz/?page_id=329>

REMEŠ, P. *Historie a cíle*. Hagioterapie [online]. Společnost pro hagioterapii a pastorační společnost, 2009c [cit. 2011-1-8]. Dostupné na: <http://www.hagioterapie.cz/?page_id=254>

REMEŠ, P. *Techniky*. Hagioterapie [online]. Společnost pro hagioterapii a pastorační společnost, 2009d [cit. 2011-15-8]. Dostupné na: <http://www.hagioterapie.cz/?page_id=342>

REMEŠ, P. *Démonologie Otců pouště a transakční analýza*. Hagioterapie [online]. Společnost pro hagioterapii a pastorační společnost, 2009e [cit. 2011-26-7]. Dostupné na: <<http://www.hagioterapie.cz/?p=73>>

REMEŠ, P. *Smrt a smysl života*. Hagioterapie [online]. Společnost pro hagioterapii a pastorační společnost, 2009f [cit. 2011-12-7]. Dostupné na: <http://www.hagioterapie.cz/?page_id=5631>

WAGENKNECHT, M. *Současné rozpracování a metody existenciální analýzy* [online]. SLEA, 2009. poslední revize 11.4.2009 [cit. 2011-13-7]. Dostupné na: <<http://www.slea.cz/index.php/odborne-texty-mainmenu-2/7-martin-wagenknecht/54-soucasne-rozpracovani-a-metody-existencialni-analyzy>>

WAGENKNECHT, M. *Osoba v dialogu* [online]. SLEA, 2007. poslední revize 10.4.2009 [cit. 2011-30-3]. Dostupné na: <<http://www.slea.cz/index.php/odborne-texty-mainmenu-2/7-martin-wagenknecht/11-martin-wagenknecht-osoba-v-dialogu>>

JINÉ ZDROJE

LÄNGLE, A. *Die „Personale Existenzanalyse“ (PEA) als therapeutisches Konzept.* In. Praxis der Personalen Existenzanalyse. Wien: GLE, 2000. 17 s. Přel. Karel Balcar, Praha: SLEA, 2001.

BALCAR, K. *Metoda uchopení smyslu.* 2001 podle: Drexler, H. *Schritte zum Sinn. Die Methode der Sinnerfassung. Existenzanalyse.* 2000, 36-41.

REMEŠ, P. *Hagioterapie – nový směr psychoterapie.* Č. S. *Psychiatrie.* 1998. roč. 94, č. 4. s. 206-211.

REMEŠ, P. *Bible a psychoterapie.* *Psychologie dnes.* 2000. roč. 2, č. 2. s. 22-23.

SKORUNKA, D. *Narativní přístup v psychoterapii: pohled psychoterapeuta a klienta.* Brno: 2008. Disertační práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. 193 s.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno a příjmení autora/ky: Martina Husáková

Studijní program: Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální politika a sociální práce

Název práce: Existenciálně analytický výklad Bible v praktickém užití hagioterapie.

Počet stran (bez příloh): 77

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů české literatury a pramenů: 41

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 1

Počet internetových odkazů: 10

Vedoucí práce: MUDr. Prokop Remeš

Rok dokončení práce: 2011

**Posudek vedoucího/opponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Martina HUSÁKOVÁ

Obor studia:

Název práce: Existenciálně analytický výklad Bible v praktickém užití hagioterapie

Vedoucí/oponent* práce: MUDr Prokop Remeš

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 70

Počet stránek příloh: 8

Počet titulů v seznamu literatury: 37

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

		X		
--	--	---	--	--

Oborová příslušnost tématu

	X			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		X		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	X			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	X			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	X			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	X			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	X			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

	X			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

		X		
--	--	---	--	--

Naplnění cílů práce

	X			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

		X		
--	--	---	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

	X			X
--	---	--	--	---

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

		X		
--	--	---	--	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

	X			
--	---	--	--	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

- 1) Do jaké míry hagi-skupinách je zachována přísná následnost jednotlivých kroků PEA, výhody či nevýhody případného prolínání jednotlivých kroků? .
- 2) Jak by autorka hodnotila podle svých zkušeností vztah psychoterapie a náboženství obecně a existenciální analýzy a náboženství speciálně?
- 3) Pokud se autorka aktivně účastnila skupinového dění, objevila se na základě hagio-skupin pro ni osobně nějaká životní výzva?

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Práci hodnotím velmi pozitivně. Autorka vykazovala vysoký stupeň iniciativnosti jak při výběru tématu, tak při jeho zpracování a práci s odbornou literaturou. Teoretická část je rozpracovaná do velké šíře, což svědčí o autorčině orientovanosti v tématu, i když vzhledem k zaměření práce a vyváženosti teoretické a praktické části to ani nebylo ani nutné. Výsledky, ke kterým došla v praktické části své bakalářské práce, jsou podle mého soudu velkým přínosem nejen pro psychoterapeutickou činnost v rámci hagioterapeutických skupin v PL Bohnice, neboť potvrzují její zamýšlenou a teoreticky hláсанou terapeutickou strategii, ale velkým přínosem mohou být i pro existenciální analýzu jako směru vycházejícího z logoterapie, neboť ukazují na možnosti aplikace existenciální analýzy i mimo rámec individuální terapie, v rámci terapie skupinové. Práci hodnotím jako výbornou.

Doporučení k obhajobě: doporučuji

Navrhovaná klasifikace: Výborná

Datum, podpis: 5. 11. 2011

**Posudek oponenta bakalářské práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: Martina Husáková

Obor studia: Sociální politika a sociální práce

Název práce: Existenciálně analytický výklad Bible v praktickém užití hagioterapie

Oponent práce: doc. Ing. Mgr. Mgr. Peter Tavel, Ph.D.

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 77

Počet stránek příloh: 0

Počet titulů v seznamu literatury: 52

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová přiléhavost tématu

		x		
--	--	---	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

		x		
--	--	---	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	x			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

			x	
--	--	--	---	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

		x		
--	--	---	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

	x			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

x				
---	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

	x			
--	---	--	--	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

		x		
--	--	---	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Návaznosť kapitol a subkapitol

	x			
--	---	--	--	--

Dosažené výsledky, odborný vklad, použiteľnosť výsledkov v praxi

	X			
--	---	--	--	--

Vhodnosť prezentácie záverov práce (publikácie, referáty, apod.)

	x			
--	---	--	--	--

Otázky a námety k diskusii pri obhajobe:

Čo práca autorke priniesla?

Aký dopad majú jej zistenia v praxi?

Objasniť princíp existenciálne analytického výkladu Biblie, uviesť príklady. V čom sa tento výklad líši od ostatných. V čom sú jeho slabiny?

Celkové hodnotenie práce (klady, nedostatky):

Za výstižnú považujem definíciu na s. 40, že je to „*hledání analogií mezi 'tam-a-tedy' biblického příběhu a 'zde -a - nyní' života čtenáře*“ Výstižné je tiež vyjadrenie, že pri konfrontácii týchto dvoch rovín vzniká existenciálne napätie. Oceňujem tiež kap. 4.1.2 (s. 47-49). Názov príliš široký. Ak je názov Existenciálne analytický výklad Biblie, očakával by som, že tému bude autorka v teoretickej časti venovať viac priestoru. I keď je pravdou je, že hagioterapia vychádza aj z existenciálnej analýzy, je otázne, či tých niekoľko strán, ktoré sú venované priamo téme existenciálne analytickému výkladu Biblie, oprávňuje dať názov práce taký, aký je. Očakával by som explicitnejšie vyjadrenie, v čom sa tento výklad líši od ostatných výkladov. Tiež chýba kritický pohľad na to, v čom sú slabiny výkladu. Tematické a obsahové zameranie praktickej časti je (čo sa týka názvu) viac trefné. Najvýstižnejšie, čo sa týka obsahu práce, sa mi zdá vyjadrenie, že sa jedná o snahu zistiť, ako sa hagioterapia využíva v praxi, resp. hľadanie súvislostí medzi hagioterapiou a existenciálnou analýzou (s. 55). V závere (s.70) je veta „*Dochází zde k uvědomění, jakým způsobem se člověk má či nemá chovat.*“ Ide tu iba o samotné konanie, alebo ide aj o myslenie a cítenie človeka?

Poznámky k literatúre a odkazovaniu na pramene:

Privítal by som viac zahraničných zdrojov.

Tituly FRANKL 1994b a 2006 sú uvedené v zozname literatúry, avšak v práci a mi nepodarilo nájsť text, ktorý by na nich odkazoval. Naopak, na s. 19 je odkaz na (RABAN, 2008), ktorý sa v zozname nenachádza.

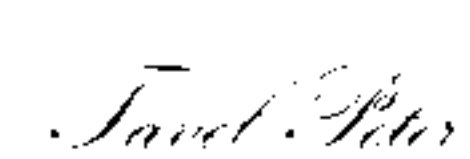
V zozname je nejednotnosť v spôsobe uvádzaní titulov:

- na jednom mieste je meno prekladateľa iba skratka (napr. FEE) a na inom mieste je to celé meno (napr. BULTMANN),
- na jednom mieste ISBN nie je uvedené (napr. FREEMAN), na inom mieste nie je (u BULTMANNa chýba ISBN 80-238-0468-5),
- na jednom mieste je uvedená skratka vydania (napr. KRATOCHVÍL), na inom mieste nie je (u BIBLE).

Za vysvetlenie by stálo tiež to, že autorka uvádza použitie jedného zahraničného titulu, v zozname literatúry sú uvedené dve cudzojazyčné tituly: Biblical Exegesis a Personale Existenzanalyse. Nerozumiem tiež prečo autorka oddelila tzv. Jiné zdroje. Pričom Personale Existenzanalyse, je uvedený v jednom zozname s rokom 1993 a v druhom je podobný titul uvedený s rokmi 2000, resp. 2001. Je to tá istá kniha? Ak preklad knihy Längleho vyšiel v roku 2001 vo vydavateľstve SLEA, prečo na s. 25, odkazuje na Längle, 2000. Na s. 59 je odkaz s rokom 1993? Je tiež neobvyklé, aby sa do záznamu uvádzali aj čísla strán, z ktorých sa čerpalo (viz. HART).

Doporučení k obhajobe: doporučuji/~~nedoporučuji~~*

Navrhovaná klasifikace: veľmi dobre

Datum, podpis: 10.9.2011,

*

nehodící se, škrtněte